

ساختارشناسی مجلس شورای اسلامی (۲)
سیر تطور کمیسیون‌ها از دور اول تا نهم
مجلس شورای اسلامی

کد موضوعی: ۲۶۰

شماره مسلسل: ۱۳۶۹۷

خردادماه ۱۳۹۳

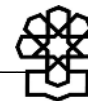
معاونت پژوهش‌های سیاسی - حقوقی

دفتر: مطالعات سیاسی

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۲.....	مقدمه
۳.....	گفتار اول - سیر تطور کمیسیون های دائمی - تخصصی
۱۶.....	گفتار دوم - سیر تطور کمیسیون های ویژه و مشترک
۳۳.....	گفتار سوم - جمع بندی و نتیجه گیری
۳۷.....	منابع و مأخذ

ساختارشناسی مجلس شورای اسلامی (۲) سیر تطور کمیسیون‌ها از دور اول تا نهم مجلس شورای اسلامی

چکیده

از جمله عوامل مؤثر در ارتقای عملکرد پارلمان‌ها، ایجاد و تغییر در کمیسیون‌ها با استفاده از روش‌های ادغام، ترکیب، تأسیس یا حذف آنها با هدف ارتقای عملکرد مجلس متناسب با نیازهای داخلی و خارجی است. شکل‌گیری و تعداد کمیسیون‌ها به‌نوعی رویکرد کلان مجلس در قبال تحولات کشور را نیز نشان می‌دهد.

در مجلس شورای اسلامی، گزارش عملکرد کمیسیون‌ها ماهانه به هیئت رئیسه مجلس داده می‌شود تا به‌نحو مقتضی به اطلاع نمایندگان برسد. کمیسیون‌ها بخشی از قدرت پارلمانی را هم برعهده دارند و با توجه به تفویض اختیاری که در حوزه تخصصی به آنها شده است، نقش مهمی در ارتقای کارایی مجلس شورای اسلامی بر عهده دارند.

ادغام، ترکیب، ایجاد و حذف چهار حالتی هستند که در روند بررسی تغییرات کمیسیون‌های مجلس اول تا نهم باید مورد بررسی قرار گیرند. به‌طور خلاصه مهمترین تغییرات کمیسیون‌های مجلس اول تا نهم را می‌توان به‌صورت جدول ۱ نشان داد.

جدول ۱. سیر تغییرات کمیسیون‌های مجلس اول تا نهم

دوره مجلس	سیر تطور (ادغام، ترکیب، حذف، ایجاد)
مجلس اول	اعمال یک تغییر در عنوان کمیسیون اصول هفتادوششم و هشتادوهشتم قانون اساسی و ایجاد کمیسیونی با عنوان کمیسیون رسیدگی به سؤالات
مجلس دوم	تفکیک «کمیسیون آموزش، فرهنگ و تحقیقات» به دو کمیسیون «آموزش و پرورش» و «فرهنگ و آموزش عالی» - تفکیک «کمیسیون کار و امور اجتماعی، امور اداری و استخدامی» به دو کمیسیون «کار و امور اجتماعی» و «کمیسیون امور اداری و استخدامی»
مجلس سوم	ادغام دو کمیسیون «نهادهای انقلابی» و کمیسیون «سازمان‌های وابسته به نخست‌وزیری» در کمیسیون «نهادهای انقلابی»
مجلس چهارم	تشکیل کمیسیون تلفیق برای بررسی برنامه‌های پنج ساله توسعه - ادغام کمیسیون اصل نود با کمیسیون رسیدگی به سؤالات و تشکیل کمیسیون اصول هشتادوهشتم و نودم قانون اساسی - تغییر نام کمیسیون امور اقتصادی و دارایی به کمیسیون امور اقتصادی، دارایی و تعاون
مجلس پنجم	تشکیل کمیسیون امور زنان، جوانان و خانواده - توسعه صلاحیت کمیسیون تلفیق به بررسی لایحه بودجه سالیانه کل کشور

دوره مجلس	سیر تطور (ادغام، ترکیب، حذف، ایجاد)
مجلس ششم	تغییر چشمگیر در تعداد کمیسیون‌های تخصصی و کاهش ۶۰ درصدی تعداد آنها
مجلس هفتم	بدون تغییر
مجلس هشتم	ایجاد کمیسیون جدید شوراها و امور داخلی
مجلس نهم (تا پایان اجلاسیه دوم)	بدون تغییر

مقدمه

نخستین پارلمان در ایران در مردادماه ۱۲۸۵ به وجود آمد و نظامنامه آن در شهریورماه همان سال به امضای مظفرالدین شاه رسید. در همان نظامنامه (ماده ۱۵)) هفت کمیسیون ایجاد و اعضای آن بین ۶ تا ۱۲ نفر تعیین شدند.^۱

از آن سال به بعد با توجه به شرایط هر دوره نمایندگی، تغییرات مختلفی در ترکیب و آرایش کمیسیون‌ها و اعضای آنها به وجود آمده است. برای مثال در آیین‌نامه داخلی مصوب ۱۳۲۸/۲/۲۵ مجلس شورای ملی تعداد کمیسیون‌ها به ۱۵ کمیسیون افزایش یافت که در جدول ۲ به آنها اشاره شده است.

جدول ۲. پانزده کمیسیون مجلس شورای ملی براساس آیین‌نامه داخلی ۲۵ اردیبهشت‌ماه ۱۳۲۸

بودجه	دادگستری	دارایی	کشور	فرهنگ	بهداری	راه	کشاورزی
اقتصاد و بازرگانی و پیشه و هنر	پست و تلگراف و تلفن	خارجی	امور استخدامی	امور اجتماعی	عرایض	محاسبات مجلس	

در سال ۱۳۴۳ کمیسیون رسیدگی به سؤالات و کمیسیون همکاری مجلسین به کمیسیون‌های قبلی مجلس اضافه شد. این شکل از کمیسیون‌های مجلس شورای ملی تا انقلاب اسلامی ادامه یافت. چرایی و مأموریت کمیسیون‌ها در قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی آورده شده است. برای مثال کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی برای انجام وظایف محوله در محدوده سیاست و روابط خارجی، دفاع، اطلاعات و امنیت یا کمیسیون شوراها و امور داخلی کشور برای انجام وظایف محوله در محدوده سیاست داخلی، شوراها، امور غیرعمرانی شهرداری‌ها و ثبت احوال ایجاد شده است.

۱. علی طبری، کمیسیون‌های تخصصی در نخستین مجلس شورای ملی، دانشگاه شهید بهشتی، دو فصلنامه مجله تاریخ ایران، ش ۶۸، تابستان و پاییز ۱۳۹۰.

در آیین‌نامه داخلی مصوب مجلس اول، برای اشاره به کمیسیون‌های تخصصی از عبارت کمیسیون‌های دائمی استفاده شد. اصطلاح کمیسیون دائمی، اصطلاحی عام است و سایر کمیسیون‌های خاص نظیر کمیسیون تحقیق، تدوین آیین‌نامه و اصل نود را نیز شامل می‌شود. اگر به دقت در وظایف و اختیارات سه کمیسیون خاص فوق بنگریم، درمی‌یابیم که این سه کمیسیون (که به هر دلیل از کمیسیون‌های تخصصی جدا شده‌اند) نیز کمیسیونی تخصصی تلقی می‌شوند و هر یک حوزه تخصصی خاص خود را دارند. شاید اصطلاح کمیسیون تخصصی از این لحاظ انتخاب شده است که در کمیسیون‌های تخصصی هر نماینده بر پایه تخصص خود در آن عضویت دارد.

در این گزارش برای احتراز از پراکندگی، کمیسیون‌های خاص (اعم از کمیسیون‌های تخصصی، تدوین آیین‌نامه، تحقیق و اصل نود) را ذیل عنوان واحد کمیسیون‌های دائمی - تخصصی ذکر کرده‌ایم.

به‌زعم نگارنده، کمیسیون‌های دائمی - تخصصی بر مبنای آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی، همان کمیسیون‌های خاص هستند که همه آنها در دو وجه با هم مشترکند: هم حوزه تخصصی خاص خود را دارند و هم دائمی‌اند. حتی در این گزارش ما کمیسیون تلفیق را که ذاتاً باید یک کمیسیون مشترک قلمداد شود، جزء کمیسیون‌های دائمی - تخصصی آورده‌ایم، زیرا این کمیسیون نیز رفته رفته جلوه دائمی و تخصصی به خود می‌گیرد. همچنان‌که آیین‌نامه داخلی کنونی نیز این کمیسیون را در شمول کمیسیون‌های خاص مجلس ذکر کرده است. در این گزارش با توجه به جایگاه مهم کمیسیون‌ها در حوزه قانونگذاری و نظارت پارلمانی، سیر تطور آنها از مجلس اول تا مجلس نهم بررسی می‌شود.

گفتار اول - سیر تطور کمیسیون‌های دائمی - تخصصی

در گفتار اول سیر تطور کمیسیون‌های دائمی - تخصصی ادوار اول تا نهم مجلس بررسی می‌شود.

۱-۱. مجلس اول

پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی و شروع به‌کار مجلس شورای اسلامی در ۷ خردادماه ۱۳۵۹، وضعیت کلی کمیسیون‌های داخلی مجلس همان ترتیب کلی بود که در مجلس شورای ملی نظام شاهنشاهی گذشته وجود داشت. عنوان کمیسیون‌های داخلی به غیر از چند مورد کمیسیونی که به اقتضای تغییر نظام سیاسی و تصویب قانون اساسی جدید در ساختار داخلی مجلس ایجاد

شده بود، تقریباً مشابه بود. از این لحاظ با تصویب آیین‌نامه داخلی مجلس تعداد کمیسیون‌های دائمی و تخصصی، ساختار داخلی، تعداد اعضا و نحوه اداره جلسات آنها مشخص شد. البته تا اواخر اجلاسیه دوم دوره اول هنوز آیین‌نامه داخلی به تصویب نرسیده بود.

براساس ماده (۳۴) آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۶۰/۱۲/۱۶، کمیسیون‌های مجلس عبارتند از: کمیسیون‌های دائمی، کمیسیون اصول هفتادوششم و هشتادوهشتم، کمیسیون اصل نودم، کمیسیون دیوان محاسبات و بودجه، کمیسیون تدوین آیین‌نامه و کمیسیون تحقیق.

اگر از لحاظ انجام موضوعی - ساختاری به ترتیب کمیسیون‌های دائمی - تخصصی در دوره اول دقیق شویم، ملاحظه می‌شود بسیاری از این کمیسیون‌ها در ارتباط موضوعی با همدیگر قرار دارند که از مصادیق آن می‌توان به کمیسیون دیوان محاسبات و بودجه و امور مالی با کمیسیون امور برنامه و بودجه، بازرگانی و توزیع با اقتصاد و دارایی، آموزش و فرهنگ و تحقیقات با ارشاد و هنر اسلامی و پست و تلگراف و نیرو با امور نفت اشاره کرد.

از طرف دیگر حوزه تخصصی برخی کمیسیون‌ها به نحو وسیعی توسعه یافته است. برای مثال امور مربوط به کار و امور اجتماعی و امور اداری و استخدامی دو حوزه تخصصی جداگانه‌اند که تحت یک عنوان واحد متمرکز شده‌اند. مسکن و شهرسازی و راه و ترابری، امور بهداری و بهزیستی و امداد و تأمین اجتماعی و هلال احمر نیز از این قبیل محسوب می‌شوند که با تطور تاریخی در ادوار بعدی مجلس شاهد تکامل تدریجی این موضوعات و تفکیک برخی از آنها و ادغام برخی دیگر تحت عنوان واحد هستیم.

تعداد کمیسیون‌های دائمی - تخصصی مجلس اول، به اضافه سایر کمیسیون‌های خاص مجموعاً ۲۴ کمیسیون است که در جدول ۳ آورده شده‌اند.

جدول ۳. بیست و چهار کمیسیون دائمی - تخصصی مجلس اول

آموزش، فرهنگ، تحقیقات	کار و امور اجتماعی و امور اداری و استخدامی	ارشاد و هنر اسلامی و وسائل ارتباط جمعی	مسکن و شهرسازی راه و ترابری	امور کشاورزی و عمران ورستاها	شوراها و امور داخلی کشور	نهادهای انقلاب (از قبیل جهاد و بنیاد مستضعفین و بنیاد شهید)	امور بهداری و بهزیستی و امداد و تأمین اجتماعی و هلال احمر
صنایع و معادن	امور اقتصادی و دارایی	امور برنامه و بودجه	اصل نودم	امور قضایی و حقوقی	امور پست و تلگراف و نیرو	امور نفت	امور سازمان‌های وابسته به نخست‌وزیری (سازمان تربیت بدنی و امور اوقاف)
دیوان محاسبات و بودجه و امور مالی مجلس	امور دفاعی	امور بازرگانی و توزیع	سیاست خارجی	رسیدگی به سؤالات*	تحقیق	تدوین آیین‌نامه	بررسی قوانین شورای انقلاب و قبل از انقلاب

* در جلسه شماره ۴۰۶ مورخه ۱۳۶۱/۱۰/۲۳ با اصلاح ماده (۴۳) آیین‌نامه، کمیسیون اصول هفتادوششم و هشتادوهشتم به کمیسیون رسیدگی به سؤالات تغییر نام داد.

دلیل تغییر عنوان کمیسیون اصول هفتادوششم و هشتادوهشتم قانون اساسی به

کمیسیون رسیدگی به سؤالات

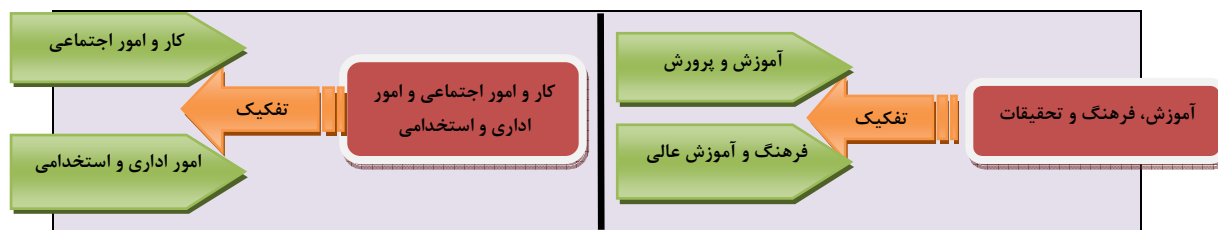
شورای نگهبان در مقام تشخیص انطباق مصوبات مجلس با قانون اساسی، تأسیس کمیسیونی که صلاحیت و توانایی تحقیق و تفحص را بدون تصویب مجلس داشته باشد، خلاف قانون اساسی تشخیص داد و تحقیق و تفحص در امور کشور را از مسائلی می‌دانست که قبلاً باید خود مجلس تصویب کند تا امکان عملی داشته باشد. به این دلیل تشکیل کمیسیون تحقیق و تفحص که رأساً و بدون تصویب مجلس اقدام به تحقیق و تفحص کند، مورد موافقت شورای نگهبان قرار نگرفت. کمیسیون تدوین آیین‌نامه داخلی نیز مجبور شد که اجرای اصل هفتادوششم قانون اساسی را منوط به تصویب مجلس کرده و در مورد اصل هشتادوهشتم قانون اساسی کمیسیونی با عنوان کمیسیون رسیدگی به سؤالات را در ماده (۴۳) آیین‌نامه داخلی وارد کرد که به تصویب نمایندگان رسید.^۱

۱. صورت مشروح مذاکرات مجلس، جلسه علنی ۴۰۶ مورخه ۱۳۶۱/۱۰/۲۳، روزنامه رسمی کشور، شماره ۱۱۰۵۵.

۲-۱. مجلس دوم

کمیسیون‌های دائمی - تخصصی مجلس دوم نسبتاً مشابه با کمیسیون‌های دوره اول بود، جز این که در دو مورد با تصویب مجلس، یک کمیسیون واحد به دو کمیسیون تفکیک شد. در جلسه علنی شماره ۵۱ مورخه ۱۳۶۳/۸/۱۷ طرح تفکیک کمیسیون آموزش، فرهنگ و تحقیقات به دو «کمیسیون آموزش و پرورش» و «کمیسیون فرهنگ و آموزش عالی» به تصویب رسید. همچنین در جلسه علنی شماره ۲۲۸ مورخه ۱۳۶۴/۱۱/۱۴ طرح فوریتی تفکیک کمیسیون کار و امور اجتماعی و اداری و استخدامی به دو کمیسیون امور اداری و استخدامی و کمیسیون کار و امور اجتماعی تقدیم گردید که در همان جلسه فوریت آن رد شد و در جلسه ۲۸۱ مورخه ۱۳۶۵/۳/۲۰ کلیات آن به تصویب رسید و نهایتاً در جلسه ۳۰۰ مورخه ۱۳۶۵/۴/۲۵ طرح مزبور به تصویب مجلس رسید.

نمودار ۱. تغییر کمیسیون‌ها در مجلس دوم

با توجه به نمودار ۱، تعداد کمیسیون‌های دائمی - تخصصی مجلس دوم از ۲۴ مورد به ۲۶ مورد افزایش یافت.

با استناد به صورت‌جلسات صحن علنی مجلس، مهمترین دلایل حامیان تفکیک دو کمیسیون «آموزش، فرهنگ و تحقیقات» و «کار و امور اجتماعی، امور اداری و استخدامی» عبارت بودند از:

الف) دلایل و اهداف نمایندگان برای تفکیک کمیسیون آموزش، فرهنگ و تحقیقات

مهمترین دلایل تفکیک کمیسیون آموزش و پرورش و فرهنگ و تحقیقات را می‌توان در دو مورد خلاصه کرد: اولاً حجم مسائل مرتبط با آموزش و پرورش و فرهنگ و تحقیقات و پژوهش چنان گسترده شده بود که رسیدگی به آنها با کمبود وقتی که کمیسیون‌ها در بررسی طرح‌ها و لوایح با آن مواجه بودند، همخوانی نداشت. رسیدگی به حجم انبوه مسائل و امور جاری و رسمی که در قالب طرح و لایحه در حوزه آموزش و فرهنگ و تحقیقات موضوعیت یافته بود، لزوم تفکیک این کمیسیون به دو کمیسیون جداگانه را به‌منظور تسریع در امر بررسی طرح‌ها و لوایح ایجاب می‌کرد.

ثانیاً این کمیسیون در ابتدا دو کمیسیون جداگانه بودند و بعداً و به دلیل اینکه کمبود تعداد نمایندگان برای توزیع در کمیسیون‌ها، چاره‌ای جز ادغام برخی کمیسیون‌ها در همدیگر باقی نمی‌گذاشت، در هم ادغام شدند. حال با توجه به افزایش تعداد نمایندگان از یک طرف و افزایش حجم کاری این کمیسیون از طرف دیگر، تفکیک آن منطقی و معقول و موجه به نظر می‌رسید.^۱

ب) دلایل و اهداف نمایندگان برای تفکیک کمیسیون کار و امور اجتماعی، امور اداری و استخدامی

در مورد علل و اهداف تفکیک این دو کمیسیون، امضاکنندگان طرح چنین عنوان داشته‌اند: از آنجا که حجم لوایح و طرح‌های مطروحه در کمیسیون کار و امور اداری و استخدامی بسیار زیاد و از تنوع فراوانی برخوردار است به طوری که مسائل کار و کارگری و امور مربوط به کارخانجات و واحدهای کارگری از یک طرف و امور مربوط به کارمندان دولت، باعث شده است حیطه فعالیت این کمیسیون بسیار گسترده شود.^۲

۳-۱. مجلس سوم

تعداد کمیسیون‌های دائمی - تخصصی مجلس سوم در قیاس با مجلس دوم از ۲۶ به ۲۵ مورد کاهش یافت. مجلس سوم از لحاظ اصلاح و تغییر کمیسیون‌ها، در مجموع مجلس ناموفقی بوده است. در این دوره تلاش‌های زیادی از طرف نمایندگان در جهت اصلاح تعداد و حوزه تخصصی کمیسیون‌ها صورت گرفت، اما به تصویب مجلس نرسید. برای مثال در جلسه علنی ۲۷۸ مورخه ۱۳۶۹/۷/۱۱ طرح تشکیل کمیسیون محرومیت‌زدایی که مدت‌ها پیش تقدیم شده بود، رد شد. در همین جلسه طرح تشکیل کمیسیون اصل هفتادوششم قانون اساسی نیز نتوانست رأی لازم را به دست آورد. همچنین در جلسه ۳۰۳ مورخه ۱۳۶۹/۹/۱۲ طرح قانونی انحلال کمیسیون سؤالات و تفویض وظایف و اختیارات آن به کمیسیون‌های ذیربط اعلام وصول شد که در جلسه ۳۰۴ مورخه ۱۳۶۹/۹/۱۳ رد شد.

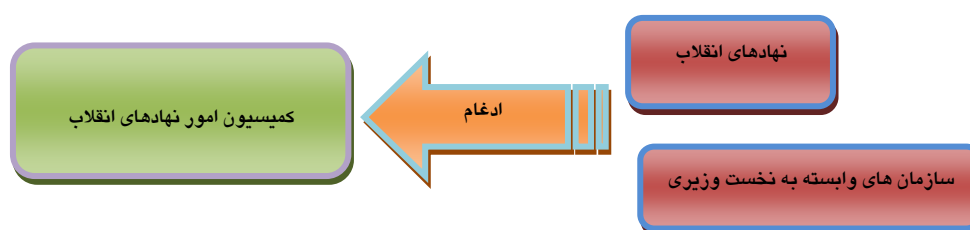
تنها تغییری که در این مجلس در مورد کمیسیون‌های دائمی - تخصصی صورت گرفت و توانست رأی مجلس را کسب کند، طرح ادغام دو کمیسیون نهادهای انقلابی و سازمان‌های وابسته به نخست‌وزیری بود که در جلسه ۱۴ مورخه ۱۳۶۷/۴/۱۶ با قید دو فوریت تقدیم و در جلسه علنی ۱۵ مورخه ۱۳۶۷/۴/۱۹ به تصویب مجلس رسید.

۱. صورت مشروح مذاکرات مجلس، جلسه علنی ۵۱ مورخه ۱۳۶۲/۸/۱۷، روزنامه رسمی کشور، شماره ۱۱۵۹۰.

۲. صورت مشروح مذاکرات مجلس، جلسه علنی ۲۸۱ مورخه ۱۳۶۵/۳/۲۰، روزنامه رسمی کشور، شماره ۱۲۰۴۱.

دلایل ادغام کمیسیون نهادهای انقلابی و کمیسیون سازمان‌های وابسته به نخست‌وزیری در مورد بعضی از کمیسیون‌ها بر اثر اینکه نهاد و ارگان مربوطه کار کمتری داشت یا اینکه کار قانونگذاری و طرح و لایحه برای آنها بسیار کم یا حتی در حد صفر بود، لازم بود تغییراتی در آنها اعمال شود. در همین ارتباط با توجه به اینکه در ادوار اول و دوم مجلس کارهای ارجاعی به دو کمیسیون نهادهای انقلاب و سازمان‌های وابسته به نخست‌وزیری به آن مقدار نبود که جدا از یکدیگر فعالیت کنند، با یکدیگر ادغام شدند و «کمیسیون امور نهادهای انقلاب» را تشکیل دادند.^۱

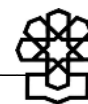
نمودار ۲. تغییر کمیسیون‌های دائمی - تخصصی در مجلس سوم

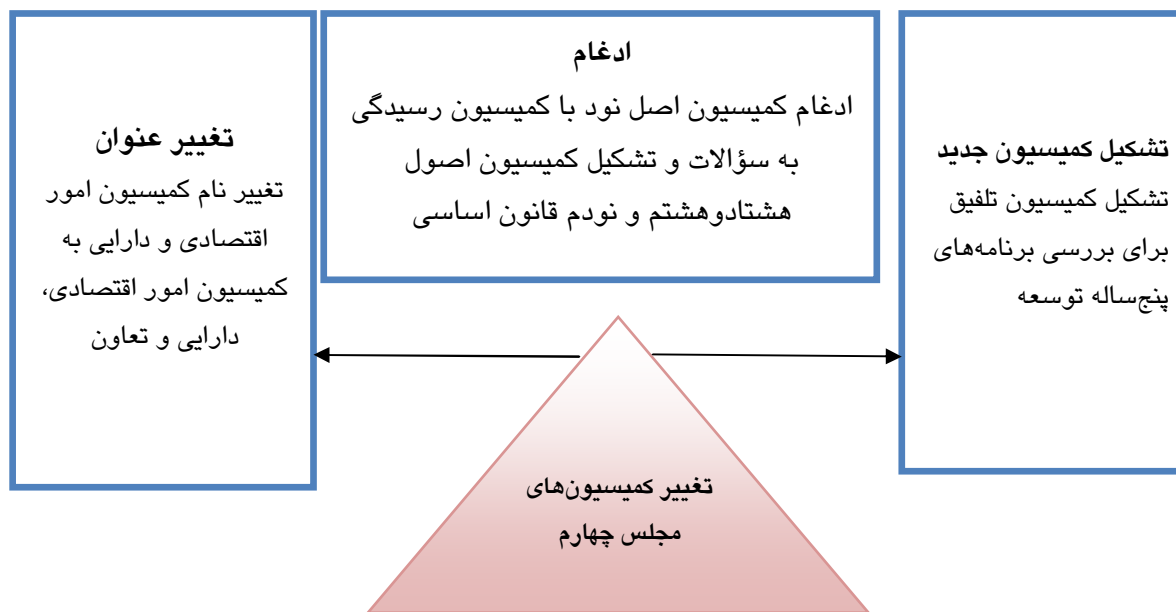
۴-۱. مجلس چهارم

عدم توفیق در تأسیس کمیسیون‌های جدید در ساختار داخلی مجلس در دوره چهارم نیز تکرار شد. در جلسه ۱۴۷ مورخه ۱۳۷۲/۷/۶ طرح اصلاح ماده (۴۲) آیین‌نامه داخلی به منظور تشکیل کمیسیون ویژه زنان و خانواده رد شد. در جلسه ۱۸۸ مورخه ۱۳۷۲/۱۱/۳ طرح اصلاح موادی از آیین‌نامه داخلی مجلس تقدیم شد که در آن تعداد کمیسیون‌ها به ۱۳ مورد رسید که در جلسه ۱۸۹ مورخه ۱۳۷۲/۱۱/۵ رد شد، اما در ۳ مورد تلاش برای تغییر عنوان یا ساختار کمیسیون‌ها با موفقیت همراه بود که در نمودار ۳ به آنها اشاره شده است.

۱. صورت مشروح مذاکرات مجلس، جلسه علنی ۱۴ مورخه ۱۳۶۷/۶/۱۶، روزنامه رسمی کشور، شماره ۱۲۶۴۷.

نمودار ۳. تغییر کمیسیون‌ها در مجلس چهارم

در جلسه ۴۵ مورخه ۱۳۷۱/۸/۱۳ کمیسیون اصل نودم قانون اساسی با کمیسیون رسیدگی به سؤالات ادغام و کمیسیون اصول نودم و هشتادوهشتم قانون اساسی تشکیل شد. همچنین در جلسه ۱۴۷ مورخه ۱۳۷۲/۷/۶ عنوان کمیسیون امور اقتصادی و دارایی به کمیسیون امور اقتصادی و دارایی و تعاون تغییر می‌یابد. از دیگر تحولات کمیسیون‌ها در این دوره تشکیل کمیسیون تلفیق برای بررسی برنامه‌های پنج‌ساله توسعه است که طبق قانون آیین‌نامه نحوه رسیدگی به برنامه توسعه مصوب جلسه ۲۴۷ مورخه ۱۳۷۳/۵/۱۷ تشکیل شد. باید توجه داشت که کار رسیدگی به بودجه سالیانه کل کشور هنوز در این دوره در صلاحیت کمیسیون تلفیق نبود و بودجه کل کشور با تشکیل کمیسیون خاص مورد بررسی و تصویب قرار گرفته است. با اعمال این تغییرات، تعداد کمیسیون‌های دائمی - تخصصی مجلس در دوره چهارم ۲۵ مورد بوده است.

جدول ۴. بیست‌وپنج کمیسیون دائمی - تخصصی مجلس چهارم

امور اقتصادی و دارایی و تعاون	بررسی قوانین شورای انقلاب و قبل از انقلاب	امور بهداری و بهبیستی و امداد و تأمین اجتماعی و هلال احمر	نهادهای انقلاب (از قبیل جهاد و بنیاد مستضعفین و بنیاد شهید)	ارشاد و هنر اسلامی و وسائل ارتباط جمعی
امور بازرگانی و توزیع	امور اداری و استخدامی	امور پست و تلگراف و نیرو	فرهنگ و آموزش عالی	مسکن و شهرسازی راه‌وترابری
امور برنامه و بودجه	امور نفت	امور دفاعی	تحقیق	تدوین آیین‌نامه
اصول نودم و هشتادوهشتم	شوراها و امور داخلی کشور	دیوان محاسبات و بودجه و امور مالی مجلس	تلفیق	امور قضایی و حقوقی
سیاست خارجی	صنایع و معادن	آموزش و پرورش	کار و امور اجتماعی	امور کشاورزی و عمران و رستاهای

الف) دلایل ادغام کمیسیون اصل نودم قانون اساسی با کمیسیون رسیدگی به سؤالات

به دلیل اینکه هیچ یک از نمایندگان، داوطلب عضویت در کمیسیون سؤالات نشده بودند، موجب مغفول ماندن اصل هشتادوهشتم قانون اساسی شده بود. درحالی که رسیدگی به سؤالات و اصل هشتادوهشتم قانون اساسی از رسالت‌های مهم مجلس است.

ب) دلایل نمایندگان موافق تغییر عنوان کمیسیون امور اقتصادی و دارایی

دلیل عمده و اساسی اضافه شدن عنوان «تعاون» به عنوان کمیسیون امور اقتصادی و دارایی تشکیل وزارت تعاون بود. با تشکیل این وزارتخانه این سؤال مطرح بود که وزارت تعاون زیرمجموعه کدام کمیسیون است و باید با چه کمیسیونی ارتباط داشته باشد؟ به همین مناسبت طرحی تهیه و ارائه شد و با اضافه کردن کلمه «تعاون» به کمیسیون امور اقتصادی و دارایی، وزارت تعاون نیز با کمیسیون امور اقتصادی و دارایی مرتبط شد.^۱

ج) دلایل حامیان تشکیل کمیسیون تلفیق

به موجب قانون آیین‌نامه نحوه رسیدگی به لایحه برنامه توسعه مصوب ۱۳۷۳/۵/۱۷ به منظور بررسی و تصویب برنامه پنج‌ساله توسعه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران کمیسیونی مرکب از کمیسیون‌های تخصصی مجلس تشکیل شد. در ابتدای کار، این کمیسیون فقط

۱. صورت مشروح مذاکرات مجلس، جلسه علنی ۱۴۷ مورخه ۱۳۷۲/۷/۶، روزنامه رسمی کشور، شماره ۱۴۱۵۸.

مأمور رسیدگی به لایحه برنامه توسعه بود، اما در ادوار بعدی مجلس صلاحیت آن به بررسی و تصویب لایحه بودجه نیز تسری یافت.

۵-۱. مجلس پنجم

مجلس پنجم از لحاظ تغییر گسترده در ساختار کمیسیون‌های تخصصی به‌عنوان مرحله گذر محسوب می‌شود. از زمان تصویب آیین‌نامه داخلی مجلس در اواسط دوره اول تاکنون تغییر عمده در ساختار کمیسیون‌ها ایجاد نشده بود. در دوره پنجم (جلسه ۱۸۱ مورخه ۱۳۷۷/۱/۱۶) طرح اصلاح آیین‌نامه داخلی مجلس در دستور کار کمیسیون تدوین آیین‌نامه داخلی قرار گرفت و این کمیسیون کار بررسی آن را تا اواخر اجلاس سوم همان دوره به پایان برد و جهت تصویب به صحن علنی مجلس تقدیم کرد. پیش‌نویس تقدیم شده توسط این کمیسیون در جلسات متعدد مورد بررسی و تصویب مجلس رسید. مواد مربوط به کمیسیون‌های تخصصی در جلسه ۲۵۹ مورخه ۱۳۷۷/۱۱/۲۵ به تصویب رسید و با توجه به ایرادهای متعدد شورای نگهبان مجدداً بررسی و پس از رفع ایرادها به شورای نگهبان ارسال شد. با توجه به ایرادهای مجدد شورای نگهبان و اصرار مجلس بر مواضع خود این مصوبه در جلسه ۲۹۸ مورخه ۱۳۷۸/۵/۱۷ به مجمع تشخیص مصلحت ارجاع شد. تقریباً در اواخر دوره پنجم مجلس شورای اسلامی آیین‌نامه داخلی جدید به تصویب مجمع رسید و عملاً فرصتی برای اعمال آن در دوره پنجم باقی نماند. بنابراین تغییراتی که توسط مجلس پنجم در آیین‌نامه داخلی و ترتیب کمیسیون‌ها ایجاد شد عملاً در خود مجلس پنجم اعمال نشد و در مجلس ششم بود که ساختار کمیسیون‌ها نسبت به دوره‌های قبل با تغییرات عمده مواجه شد.

کمیسیون شوراها و امور داخلی کشور تا پایان مجلس پنجم فعال و دایر بود. این کمیسیون برای انجام وظایف محوله در محدوده سیاست داخلی، شوراها، امور غیرعمرانی شهرداری‌ها و ثبت احوال فعالیت داشت ضمن اینکه در کنار این کمیسیون، کمیسیون تخصصی دیگری با عنوان کمیسیون سیاست خارجی به مسائلی نظیر سیاست و روابط خارجی، دفاع، اطلاعات و امنیت ملی اشتغال داشت.

در اواسط کار مجلس پنجم، تدوین و تصویب آیین‌نامه داخلی جدید برای مجلس شورای اسلامی در دستور کار کمیسیون تدوین آیین‌نامه داخلی قرار گرفت. با توجه به اینکه سیاست و راهبرد تدوین آیین‌نامه داخلی جدید به سمت و سوی فشرده سازی حوزه‌های تخصصی کمیسیون‌ها، کاهش تعداد آنها و ادغام کمیسیون‌های غیرضروری در کمیسیون‌های مرتبط بود، لذا

با تغییراتی که در آیین‌نامه داخلی مجلس در ترکیب و حوزه‌های تخصصی کمیسیون‌ها اعمال شد (و البته این تغییرات از ابتدای مجلس ششم اجرایی شد)، دو «کمیسیون شوراها و امور داخلی» و «کمیسیون سیاست خارجی» در همدیگر ادغام و کمیسیون جدیدی با عنوان «کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی» تشکیل شد که وظایف آن به سیاست داخلی، شوراها، شهرداری‌ها، امنیت داخلی، دفاع و ثبت احوال محدود می‌شد.

بنابراین، از ابتدای مجلس ششم تا انتهای سال اول مجلس هشتم، کمیسیون شوراها و امور داخلی با کمیسیون سیاست خارجی تحت قالب یک کمیسیون تخصصی یعنی کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی ادغام بوده، لکن از آغاز سال دوم مجلس هشتم کمیسیون شوراها و امور داخلی با اصلاح آیین‌نامه داخلی از کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی منفک شده و در حال حاضر در قالب یک کمیسیون مستقل فعالیت دارد.

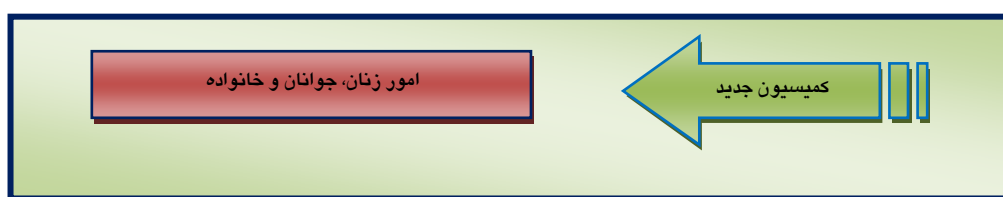
جدول ۵. کمیسیون‌های دائمی - تخصصی دوره پنجم

۱	آموزش و پرورش	۸	صنایع و معادن	۱۵	سیاست خارجی	۲۱	امور کشاورزی و عمران و روستاها
۲	ارشاد و هنر اسلامی و وسایل ارتباط جمعی	۹	کار و امور اجتماعی	۱۶	شوراها و امور داخلی کشور	۲۲	اصول نودم و هشتاد و هشتم
۳	امور اقتصادی و دارایی و تعاون	۱۰	مسکن و شهرسازی راه و ترابری	۱۷	امور بهداری و بهزیستی و امداد و تامین اجتماعی و هلال احمر	۲۳	دیوان محاسبات و بودجه و امور مالی مجلس
۴	امور برنامه و بودجه	۱۱	امور قضایی و حقوقی	۱۸	امور پست و تلگراف و نیرو	۲۴	نهادهای انقلاب (از قبیل جهاد و بنیاد مستضعفین و بنیاد شهید)
۵	امور نفت	۱۲	امور دفاعی	۱۹	امور بازرگانی و توزیع	۲۵	بررسی قوانین شورای انقلاب و قبل از انقلاب
۶	تلفیق	۱۳	تحقیق	۲۰	تدوین آیین‌نامه	۲۶	امور زنان، جوانان و خانواده
۷	فرهنگ و آموزش عالی	۱۴	امور اداری و استخدامی				

در جلسه ۲۶ مورخه ۱۳۷۵/۷/۱۱ طرح الحاق یک بند به ماده (۴۲) آیین‌نامه داخلی به‌منظور تشکیل کمیسیون ویژه امور زنان و خانواده تقدیم و در جلسه ۴۷ مورخه ۷۵/۹/۱۴ کمیسیونی به‌عنوان کمیسیون امور زنان، جوانان و خانواده تشکیل شد. همچنین در جلسه ۲۶۸ مورخه ۱۳۷۸/۱/۱۸ صلاحیت کمیسیون تلفیق که قبلاً منحصر به بررسی برنامه توسعه بود، به بررسی لایحه بودجه سالیانه کل کشور نیز تسری یافت. با اعمال این تغییر تعداد کمیسیون‌های دائمی - تخصصی مجلس در دوره پنجم به ۲۶ مورد افزایش می‌یابد.

نمودار ۴. تغییر کمیسیون‌ها در مجلس پنجم

دلایل نمایندگان برای تشکیل کمیسیون امور زنان، جوانان و خانواده

حامیان تشکیل کمیسیون امور زنان، جوانان و خانواده تصریح می‌کردند در رابطه با مسائل خانواده و مسائل مربوط به زنان که حساسیت خاص خود را دارند واقعاً یک جایگاه کمیسیونی مناسبی وجود ندارد. همچنین صراحت بعضی از اصول قانون اساسی در مورد لزوم توجه به مسائل مربوط به زنان مثل اصول دهم و بیست‌ویکم که دولت را موظف کرده به بعضی از مسائل مربوط به زنان رسیدگی کند از جمله دلایل تأسیس این کمیسیون بود.^۱

۱-۶. مجلس ششم

در دوره مجلس ششم با ادغام برخی کمیسیون‌هایی که دارای حوزه‌های مشترک بودند، تعداد کمیسیون‌های دائمی - تخصصی به ۱۶ مورد کاهش یافت.^۲

۱. مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی، جلسه علنی ۲۶ مورخه ۱۳۷۵/۷/۱۱، روزنامه رسمی کشور، شماره ۱۵۰۴۲.
۲. اعمال تغییرات بنیادین در عنوان و فهرست کمیسیون‌های تخصصی را باید به مجلس پنجم نسبت داد، زیرا این تغییرات و اصلاح کل آیین‌نامه داخلی از لحاظ کتبی در مجلس پنجم اتفاق افتاد لکن از لحاظ عملی این مجلس ششم بود که تغییرات ایجاد شده را اعمال کرد. ظاهراً اعمال اصلاحات در ساختار داخلی مجلس و تغییر کمیسیون‌های تخصصی با احداث و تکمیل ساختمان جدید مجلس (بهارستان) که قرار بود از ابتدای دوره ششم مورد استفاده قرار گیرد، مناسبت داشته است.

جدول ۶. شانزده کمیسیون‌های دائمی - تخصصی مجلس ششم

آموزش و تحقیقات	صنایع و معادن	تدوین آیین‌نامه داخلی	انرژی
اجتماعی	تلفیق	برنامه و بودجه و محاسبات	بهداشت و درمان
اقتصادی	عمران	کشاورزی، آب و منابع طبیعی	فرهنگی
اصل نودم	قضایی و حقوقی	امنیت ملی و سیاست خارجی	تحقیق

اهداف و دلایل نمایندگان برای تغییر عنوان و کاهش تعداد کمیسیون‌ها

برای شناخت اهداف و دلایل و موجبات تغییرات حاصل در کمیسیون‌ها در مجلس ششم باید به مشروح مذاکرات مجلس پنجم مراجعه کرد. براساس اظهارات نمایندگان موافق و مخالف، نگاه تدوین‌کنندگان آیین‌نامه جدید در تدوین کمیسیون‌ها یک نگاه کارشناسی پارلمانی بوده است. مجلس کار اجرایی انجام نمی‌دهد که به‌ازای هر وزارتخانه، یک کمیسیون در مجلس وجود داشته باشد. برای مثال پیشنهاد شد امور آموزش و تحقیقات کشور در مجلس، در یک کمیسیون متمرکز شود. برخی قانونگذاران نیز بر این باور بودند مسائل اجتماعی اعم از امور زنان، جوانان، ورزش و مسائل کار و اشتغال یک مقوله است. ایجاد کمیسیون مستقل برای هر یک از این موضوعات نگاه غیرواقعی به موضوعات است. مثلاً در بحث انرژی نگاه جامعی در آیین‌نامه جدید صورت گرفته است، نفت و سایر مواد انرژی‌زا یک مقوله تلقی می‌شوند. در بحث صنعت و معدن، مقوله صنعت و معدن یک موضوع واحد است. در مقوله امنیت ملی، قبل از اصلاح آیین‌نامه داخلی، کمیسیون شوراها و کمیسیون دفاعی مجلس مرتبط با امنیت ملی بودند. درحالی‌که مقوله دفاع ملی، دفاع از مرزها و حوادثی که درون کشور می‌گذرد، همه یک مقوله است، امنیت یک مقوله به‌هم پیوسته است.^۱

۱-۷. مجلس هفتم

به قرار صورت مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی، طی اجلاس‌های چهارگانه مجلس هفتم نه تنها تغییری در عناوین و تعداد کمیسیون‌ها اعمال نشده است، بلکه هیچ‌گونه بحثی در این خصوص به میان نیامده است. به‌نظر می‌رسد در درجه اول جو آرام و نسبتاً محافظه‌کارانه‌ای که بر این مجلس حاکم بوده است، دلیل این سکون و ثبات در کمیسیون‌ها باشد. در درجه دوم علت آن شاید این باشد که در ابتدای کار مجلس ششم تعداد و عناوین و حوزه‌های تخصصی کمیسیون‌ها با تغییرات بنیادین مواجه بوده و تغییر مستمر و دیگر بار در این موضوعات به صلاح نبوده است.

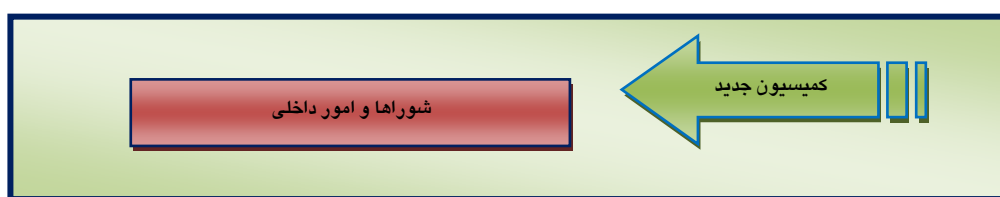
۱. مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی، جلسه علنی ۲۵۹ مورخه ۱۳۷۷/۱۱/۲۵، روزنامه رسمی کشور، شماره ۱۵۶۵۶.

۸-۱. مجلس هشتم

در جلسه علنی شماره ۳۰ مورخه ۱۳۸۷/۷/۹ با اعمال اصلاحاتی در آیین‌نامه داخلی مجلس، کمیسیون شوراها و امور داخلی تشکیل شد.^۱ با تشکیل و شروع به‌کار این کمیسیون، شمار کمیسیون‌های دائمی - تخصصی مجلس با احتساب کمیسیون تلفیق به ۱۷ کمیسیون افزایش یافت.

نمودار ۵. تغییر کمیسیون‌ها در مجلس هشتم

دلایل احیای کمیسیون شوراها و امور داخلی

بر مبنای تصمیم نمایندگان، کمیسیون شوراها و امور داخلی مجدداً برای انجام وظایف محوله در محدوده سیاست داخلی، شوراها، امور غیرعمرانی شهرداری‌ها و ثبت احوال تشکیل و وظایف محوله کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی به حوزه سیاست و روابط خارجی، دفاع، اطلاعات و امنیت ملی محدود شد.

با تصویب اصلاحیه آیین‌نامه داخلی مجلس، مقرر شد کمیسیون شوراها و امور داخلی کشور در کنار کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی تشکیل شود. به این ترتیب یک کمیسیون به ترکیب ۱۶ کمیسیون دیگر مجلس اضافه شود. این کمیسیون فعالیت خود را از سال دوم مجلس هشتم، با عضویت ۱۶ نفر از نمایندگان مجلس و تشکیل سه کمیته تخصصی آغاز کرد. کمیته شوراها و شهرداری، کمیته امنیت ملی و امنیت داخلی و کمیته احزاب و تشکلهای سه کمیته‌ای‌اند که به‌عنوان زیرمجموعه این کمیسیون به‌صورت تخصصی به بررسی مسائل مربوط به حوزه اختیارات کمیسیون شوراها می‌پردازند.

مسئولیت نظارت بر اجرای صحیح قوانین در وزارت کشور، شهرداری‌ها و شوراهای شهر بر عهده این کمیسیون قرار دارد.

۹-۱. مجلس نهم

تا پایان اجلاسیه دوم مجلس نهم، تعداد کمیسیون‌های تخصصی همانند مجلس هشتم بوده است.

۱. مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی، روزنامه رسمی کشور، شماره ۱۸۵۲۸.

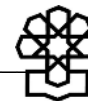
گفتار دوم - سیر تطور کمیسیون‌های ویژه و مشترک

در چارچوب آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی درخصوص کمیسیون ویژه و کمیسیون خاص نوعی اختلاط مفاهیم به چشم می‌خورد. از یک طرف آیین‌نامه داخلی مجلس کمیسیون‌های خاص را همان کمیسیون‌های تخصصی (دائمی) به اضافه کمیسیون اصل نودم، تدوین آیین‌نامه، تحقیق و تلفیق مقرر می‌دارد. به عبارت دیگر، مصادیق کمیسیون خاص همان کمیسیون‌های تخصصی و این چهار کمیسیون فوق‌الذکرند. ما نیز در ابتدای این گزارش، کمیسیون خاص را منحصر به همان مصادیق کردیم. اما از طرف دیگر، در عرف داخلی مجلس برخی مواقع از کمیسیون‌های ویژه نیز عنوان کمیسیون خاص اطلاق شده است. تفاوت این دو نوع کمیسیون در اینجاست که کمیسیون‌های خاص در مفهوم اول جنبه دائمی - تخصصی دارند، در حالی که کمیسیون‌های ویژه - که سهواً در برخی موارد از آنها با عنوان کمیسیون خاص یاد شده است - جنبه موقتی دارند و منحصر به یک موضوع مشخص بوده و پس از بررسی آن موضوع، خود به خود منحل می‌شوند. در اینجا منظور از کمیسیون‌های خاص، همان کمیسیون ویژه است.

۲-۱. مجلس اول

کمیسیون‌های ویژه

در طول اجلاس‌های چهارگانه مجلس اول حدود ۱۱ موضوع با درخواست نمایندگان و تصویب مجلس جهت بررسی به کمیسیون ویژه یا خاص ارجاع شده است. تسخیر لانه جاسوسی آمریکا توسط دانشجویان پیرو خط امام (ره) مسائلی را در محافل سیاسی مطرح کرده بود که اقتضا داشت مجلس به‌عنوان عصاره فضائل ملت در چارچوب منویات حضرت امام به این مسائل رسیدگی کند و در جریان مذاکرات مربوطه باشد. لذا یکی از اولین کمیسیون‌های ویژه در مجلس اول تشکیل کمیسیون ویژه بررسی مسائل جاسوسان آمریکایی بود. همچنین از بحث‌های مهمی که در اوایل انقلاب مطرح بود موضوع صدا و سیما و نحوه اداره آن بود. بحث راجع به اداره این سازمان به صورت یک شرکت دولتی یا یک سازمان عمومی مناظرات زیادی را در داخل مجلس ایجاد کرد. یکی دیگر از مهمترین موضوعاتی که در این دوره به کمیسیون ویژه ارجاع شد موضوع بخش تعاونی اقتصاد جمهوری اسلامی بود که البته کار بررسی و تصویب این موضوع به دلیل حساسیت آن، تا پایان کار مجلس سوم همچنان ادامه داشته است. عناوین سایر کمیسیون‌های ویژه و خاص در جدول ۶ آورده شده است.

جدول ۷. کمیسیون‌های ویژه مجلس اول

عنوان	جلسه و تاریخ
کمیسیون خاص بررسی مسائل جاسوسان آمریکایی	۱۳۵۹/۷/۱۰-۵۵
کمیسیون ویژه رسیدگی به لایحه دولتی کردن بازرگانی خارجی	۱۳۶۰/۱۰/۲-۲۵۳
کمیسیون ویژه بررسی طرح نظام بانکی کشور	۱۳۶۰/۱۱/۸-۲۶۸
کمیسیون ویژه بررسی خط‌مشی صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران	۱۳۶۰/۱۱/۲۵-۲۷۴
کمیسیون ویژه رسیدگی به طرح قانونی اداره امور بانک‌های کشور	۱۳۶۱/۱/۱۵-۲۹۳
کمیسیون ویژه بررسی طرح احیا و عمران اراضی مزروعی	۱۳۶۱/۲/۱۵-۳۰۵
کمیسیون ویژه رسیدگی به لایحه نظام پزشکی	۱۳۶۱/۲/۱۵-۳۰۵
کمیسیون ویژه رسیدگی به اساسنامه سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران	۱۳۶۱/۲/۲۸-۳۱۱
کمیسیون ویژه رسیدگی به لایحه صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران	۱۳۶۱/۳/۲۷-۳۲۴
کمیسیون ویژه رسیدگی به طرح جهاد سازندگی	۱۳۶۱/۹/۷-۳۸۲
کمیسیون خاص بررسی طرح قانونی بخش تعاونی اقتصاد جمهوری اسلامی ایران	۱۳۶۲/۱۰/۲۰-۵۵۸

کمیسیون‌های مشترک

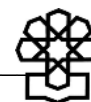
دوره اول مجلس از لحاظ تشکیل کمیسیون مشترک نخستین رتبه را در ادوار ۹ گانه مجلس شورای اسلامی به خود اختصاص داده است. در این دوره حدود ۴۱ کمیسیون مشترک برای بررسی و تصویب طرح‌ها و لوایح شکل گرفت و یکی از عمده دلایل شکل‌گیری و فعالیت این تعداد وسیع از کمیسیون‌های مشترک شاید حجم بسیار بالای طرح‌ها و لوایح در دوره اول بود. این دوره هم از لحاظ تعداد جلساتی که برگزار کرده^۱ و هم از لحاظ تعداد طرح‌ها و لوایحی که اعلام وصول شده در بین مجالس ۹ گانه در رتبه اول قرار دارد. از طرف دیگر مجلس اول در واقع مرحله گذر از نظام قانونگذاری شاهنشاهی به نظام قانونگذاری اسلامی است و تکلیف مجلس اول درخصوص وضع قوانین اسلامی یا اصلاح قوانین موجود منطبق با شریعت اسلامی و قانون اساسی جدید بیش از سایر مجالس ملموس بوده و همین امر گستره و حجم کاری آن را بالا برده است. به همین دلیل ظاهراً برای کاستن از حجم کاری مجلس، بررسی و تصویب برخی طرح‌ها و لوایح براساس اصل هشتاد و پنجم قانون اساسی به کمیسیون‌های مشترک واگذار شده است.

تعداد کمیسیون‌های مشترک مجلس اول را می‌توان به صورت جدول ۷ نشان داد:

۱. تعداد جلسات دوره اول مجلس ۶۲۵ جلسه است که در میان تعداد جلسات سایر مجالس آتی رقم بی‌سابقه‌ای است.

جدول ۸. کمیسیون‌های مشترک مجلس اول

ردیف	جلسه و تاریخ ارائه گزارش	عنوان
۱	۱۳۵۹/۱۰/۲۱-۹۳	کمیسیون مشترک بررسی لایحه حداکثر حقوق بازنشستگی
۲	۱۳۵۹/۱۰/۲۳-۹۵	کمیسیون مشترک رسیدگی به لایحه اصلاح ماده (۳) قانون راجع به اجازه تأسیس مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی
۳	۱۳۵۹/۱۰/۲۸-۹۷	کمیسیون مشترک رسیدگی به طرح ادغام سازمان ملی بسیج مستضعفین در سپاه پاسداران
۴	۱۳۵۹/۱۱/۷-۱۰۳	کمیسیون مشترک رسیدگی به لایحه لغو محدودیت‌های مندرج در تبصره‌های «۵» و «۱۶» قانون بودجه سال ۱۳۵۹
۵	۱۳۵۹/۱۱/۱۳-۱۰۶	کمیسیون مشترک رسیدگی به طرح ادغام وزارت آموزش و پرورش و فرهنگ و آموزش عالی
۶	۱۳۵۹/۱۲/۲۷-۱۲۶	کمیسیون مشترک رسیدگی به لایحه راجع به تبدیل وضع استخدامی پنج نفر از کارکنان شرکت منحل پاک لند
۷	۱۳۶۰/۱/۲۵-۱۳۲	کمیسیون مشترک به منظور تصویب لایحه وصول مالیات از اتومبیل‌های غیرسواری و اصلاح بعضی از مواد قانون مالیات‌های مستقیم
۸	۱۳۶۰/۲/۳-۱۳۶	کمیسیون مشترک برای تصویب لایحه الحاق یک تبصره به لایحه اجازه وزارت صنایع و معادن برای نظارت یا مدیریت در بعضی از شرکت‌ها و مؤسسات تجاری و خدماتی و تولیدی مصوب ۱۳۵۹/۱۵/۴ شورای انقلاب
۹	۱۳۶۰/۲/۲۴-۱۴۴	کمیسیون مشترک بررسی لایحه راجع به حذف عبارت «فرمان همایونی» در قوانین و مقررات مربوط به انتصاب افراد به بعضی از مقامات کشور
۱۰	۱۳۶۰/۵/۴-۱۸۴	کمیسیون مشترک لایحه تمدید مهلت تسلیم اظهارنامه و ترازنامه و حساب سود و زیان شرکت‌های مشمول قانون حفاظت و توسعه صنایع ایران
۱۱	۱۳۶۰/۵/۱۹-۱۹۴	کمیسیون مشترک جهت بررسی و تصویب طرح رسیدگی به پرونده‌های کسری جمع‌داری
۱۲	۱۳۶۰/۵/۱۹-۱۹۴	کمیسیون مشترک بررسی و تصویب لایحه اصلاح بند «۱» ماده (۲۰) قانون مربوط به مقررات امور پزشکی، دارویی، مواد خوراکی و آشامیدنی
۱۳	۱۳۶۰/۵/۱۹-۱۹۴	کمیسیون مشترک بررسی و تصویب قانون استخدامی کارکنان مجلس شورای اسلامی
۱۴	۱۳۶۰/۵/۲۲-۱۹۷	کمیسیون مشترک برای رسیدگی به طرح لایحه قانونی بازسازی نیروی انسانی وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی وابسته به دولت
۱۵	۱۳۶۰/۷/۲-۲۱۷	کمیسیون مشترک بررسی و تصویب لایحه الحاق یک تبصره به ماده (۲) قانون نظام صنفی
۱۶	۱۳۶۰/۷/۲-۲۱۷	کمیسیون مشترک تصویب کلیات لایحه فوق‌العاده اضافه کار کارمندان وزارت پست و تلگراف
۱۷	۱۳۶۰/۷/۵-۲۱۸	کمیسیون مشترک برای بررسی و تصویب لایحه تشکیل گروه صنایع وزارت دفاع ملی

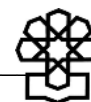
ردیف	جلسه و تاریخ ارائه گزارش	عنوان
۱۸	۱۳۶۰/۷/۶ - ۲۱۹	کمیسیون مشترک جهت بررسی و تصویب لایحه راجع به بخشودگی مطالبات وزارتخانه‌ها و مؤسسات و شرکت‌های دولتی از مستخدمین دولت در مواردی که مقررات خاصی وجود ندارد
۱۹	۱۳۶۰/۷/۱۳ - ۲۲۰	کمیسیون مشترک جهت بررسی و تصویب لایحه اعتبار اجرای اسناد عادی که از طرف گیرندگان وام بدون وثیقه به شعب و نمایندگی‌های بانک کشاورزی و یا وام‌های بدون وثیقه که از طرف شرکت‌های تعاونی روستایی و اتحادیه‌های تعاونی روستایی و شرکت‌های تعاونی کشاورزی و اتحادیه‌های تعاونی کشاورزی به اشخاص پرداخت می‌شود
۲۰	۱۳۶۰/۷/۱۳ - ۲۲۴	کمیسیون مشترک تصویب لایحه راجع به تأسیس سازمان تربیت بدنی و ورزش
۲۱	۱۳۶۰/۷/۲۱ - ۲۲۴	کمیسیون مشترک تصویب کلیات لایحه نحوه بازنشسته کردن و بازخرید خدمت کارکنان مازاد بر احتیاج دولت
۲۲	۱۳۶۰/۷/۲۳ - ۲۲۵	کمیسیون مشترک تصویب کلیات لایحه راجع به توزیع رایگان مراسلات پستی نیروهای مسلح و افرادی که در مناطق جنگی با رژیم بعث عراق درگیر جنگ هستند
۲۳	۲۲۶ مورخه ۱۳۶۰/۷/۲۷	کمیسیون مشترک بررسی و تصویب لایحه شمول مقررات قانونی استخدام کشوری به کارمندان غیرنظامی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران
۲۴	۲۲۸ مورخه ۱۳۶۰/۸/۳	کمیسیون مشترک جهت بررسی و تصویب لایحه الحاق ماده واحده به قانونگذار
۲۵	۲۲۸ مورخه ۱۳۶۰/۸/۳	کمیسیون مشترک جهت بررسی و تصویب لایحه خدمت دو ماهه پزشکان و وابستگان حرفه پزشکی و پیراپزشکی
۲۶	۲۲۹ مورخه ۱۳۶۰/۸/۵	کمیسیون مشترک درخصوص لایحه الحاق یک بند به لایحه قانونی تعیین تکلیف کارکنان دربار سابق
۲۷	۲۳۰ مورخه ۱۳۶۰/۸/۷	کمیسیون مشترک برای بررسی طرح قانونی برقراری حقوق وظیفه و مستمری نمایندگان مجلس و عائله تحت تکفل آنان در مقابل حوادث و سوانح ناشی از مسئولیت‌های خطیر نمایندگی
۲۸	۲۳۲ مورخه ۶۰/۸/۱۱	کمیسیون مشترک جهت بررسی و تصویب لایحه راجع به اصلاح بند «ج» لایحه قانونی تجدید نظر در اختیارات کمیته موضوع تبصره «۱۸» قانون بودجه سال ۱۳۵۸ و چگونگی ادامه فعالیت مدیران تصفیه دستگاه‌هایی که منحل شده‌اند
۲۹	۲۳۲ مورخه ۱۳۶۰/۸/۱۱	کمیسیون‌های مشترک جهت بررسی و تصویب لایحه راجع به تکلیف حمل و نقل و مبادله محمولات و مرسولات پستی وزارت پست و تلگراف و تلفن توسط مؤسسات و شرکت‌های حمل و نقل بار و مسافر
۳۰	۲۳۲ مورخه ۱۳۶۰/۸/۱۱	کمیسیون مشترک جهت بررسی و تصویب لایحه واگذاری صد دستگاه خانه سازمانی واقع در شهرک شوش، سهمیه ژاندارمری جمهوری اسلامی ایران
۳۱	۲۳۴ مورخه ۱۳۶۰/۸/۱۹	کمیسیون مشترک جهت بررسی و تصویب لایحه راجع به اصلاح بند «ج» لایحه قانونی تجدیدنظر در اختیارات کمیته موضوع تبصره «۱۸» قانون بودجه سال ۱۳۵۸
۳۲	۲۳۴ مورخه ۱۳۶۰/۸/۱۹	کمیسیون مشترک جهت بررسی و تصویب لایحه راجع به کیفیت حمل و نقل و مبادله محمولات و مرسولات پستی وزارت پست و تلگراف و تلفن توسط مؤسسات و شرکت‌های حمل و نقل بار و مسافر

ردیف	جلسه و تاریخ ارائه گزارش	عنوان
۳۳	۲۵۲ مورخه ۱۳۶۰/۱۰/۱	کمیسیون مشترک رسیدگی به طرح توزیع عادلانه آب
۳۴	۲۵۳ مورخه ۱۳۶۰/۱۰/۲	کمیسیون مشترک بررسی و تصویب لایحه راجع به وضع خدمتی داوطلبان غیرنظامی که در مناطق عملیاتی با نیروهای مسلح همکاری می‌نمایند.
۳۵	۲۵۶ مورخه ۱۳۶۰/۱۰/۱۰	کمیسیون مشترک برای تصویب طرح قانونی تأسیس دبیرخانه شورای نگهبان
۳۶	۲۵۹ مورخه ۱۳۶۰/۱۰/۱۷	کمیسیون مشترک درخصوص لایحه راجع به معادن
۳۷	۲۶۰ مورخه ۱۳۶۰/۱۰/۲۰	کمیسیون مشترک جهت تصویب قانون دیوان محاسبات
۳۸	۲۶۹ مورخه ۱۳۶۰/۱۱/۱۱	کمیسیون مشترک بررسی و تصویب لایحه اصلاح ماده (۳) قانون استفاده از بی‌سیم‌های اختصاصی و غیرحرفه‌ای
۳۹	۲۷۲ مورخه ۱۳۶۰/۱۱/۱۸	کمیسیون مشترک برای تصویب لایحه تأسیس وزارت صنایع سنگین
۴۰	۳۵۳ مورخه ۱۳۶۱/۶/۱۱	کمیسیون مشترک رسیدگی به لایحه تشکیل وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی
۴۱	۴۲۸ مورخه ۱۳۶۱/۱۲/۸	کمیسیون مشترک بررسی لایحه انتقال حق بیمه آن دسته از کارگرانی که مشمول قانون کار تحت پوشش آیین‌نامه استخدامی شرکت ملی فولاد ایران قرار می‌گیرند و تبدیل وضع خدمتی می‌شوند

۲-۲. مجلس دوم

کمیسیون‌های ویژه

در دوره دوم مجلس شورای اسلامی مجموعاً ۱۹ موضوع به دلیل اهمیت و حساسیت با تصویب مجلس به کمیسیون خاص یا ویژه واگذار شده است. مسئله جنگ تحمیلی به نحو وسیعی خود را در بین موضوعاتی که با تصویب مجلس به کمیسیون خاص یا ویژه ارجاع شده است، نشان می‌دهد. اصلاح قانون خدمت وظیفه عمومی، لایحه راجع به معافیت اسلحه و مهمات و تجهیزات جنگی، لایحه اساسنامه کمیته انقلاب اسلامی ایران، طرح احتساب خدمت در جبهه افراد جزء خدمت دوره ضرورت، لایحه نحوه کمک به خانواده‌های مشمولینی که با اعزام مشمول قدرت اداره معاش خود را از دست می‌دهند، طرح معافیت یک نفر از فرزندان خانواده‌های شهدا، معلولین، اسرا، مفقودالانرها از خدمت وظیفه عمومی، لایحه اصلاح ماده (۱) لایحه قانونی معافیت فارغ‌التحصیلان مراکز تربیت معلم از خدمت زیر پرچم مصوب اردیبهشت‌ماه ۱۳۵۸ شورای انقلاب اسلامی همگی از موضوعات مرتبط با جنگ هستند که به کمیسیون ویژه یا خاص ارجاع شده‌اند. یکی دیگر از موضوعات

حساس و دارای اولویت بحث برنامه اول توسعه پنج‌ساله است که در این دوره کار بررسی آن به کمیسیون ویژه ارجاع می‌شود و البته در مجلس بعدی نیز این کمیسیون همچنان فعالیت داشته است. در این دوره دو کمیسیون خاص یا ویژه رسیدگی به بخش تعاونی و کمیسیون خاص طرح احیا و واگذاری اراضی مزروعی که در دوره اول تشکیل شده بودند به دلیل اینکه موضوع مورد بررسی هنوز به تصویب نرسیده بود، در دوره دوم نیز فعال بودند.

جدول ۹. کمیسیون‌های ویژه دومین دوره مجلس شورای اسلامی

جلسه و تاریخ	عنوان
۶۴ - ۱۳۶۳/۹/۲۲	کمیسیون ویژه پیگیری بیانیه الجزایر
۲۱۴ - ۱۳۶۴/۱۰/۱۲	کمیسیون خاص رسیدگی به برنامه اول توسعه اقتصادی اجتماعی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران
۲۶۰ - ۱۳۶۵/۱/۲۸	کمیسیون خاص طرح تعیین حدود وظایف و اختیارات و مسئولیت‌های ریاست جمهوری اسلامی ایران
۳۰ - ۱۳۶۳/۵/۲۵	کمیسیون خاص مأمور بررسی لایحه نحوه استفاده از خانه‌های سازمانی ارتش جمهوری اسلامی ایران
۴۳ - ۱۳۶۳/۷/۲۹	کمیسیون خاص وظیفه عمومی درخصوص اصلاح قانون خدمت وظیفه عمومی
۸۰ - ۱۳۶۳/۱۰/۳۰	کمیسیون خاص پیرامون لایحه راجع به معافیت اسلحه و مهمات و تجهیزات جنگی
۱۷۲ - ۱۳۶۴/۷/۲	کمیسیون خاص در رابطه با لایحه تشکیل وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی
۲۵۰ - ۱۳۶۴/۱۲/۲۰	کمیسیون خاص پیرامون لایحه اساسنامه کمیته انقلاب اسلامی ایران
۲۹۸ - ۱۳۶۵/۴/۲۲	کمیسیون خاص لایحه استفاده از درآمدهای اختصاصی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
۴۲۹ - ۱۳۶۶/۴/۱۴	کمیسیون خاص لایحه انتقال وظایف و اختیارات وزارت کشاورزی به وزیر و وزارت جهاد سازندگی
۴۳۲ - ۱۳۶۶/۴/۲۱	کمیسیون خاص پیرامون طرح احتساب خدمت در جبهه افراد جزء خدمت دوره ضرورت
۴۳۵ - ۱۳۶۶/۴/۲۵	کمیسیون خاص لایحه نحوه کمک به خانواده‌های مشمولینی که با اعزام مشمول قدرت اداره معاش خود را از دست می‌دهند
۴۳۸ - ۶۶/۶/۵	کمیسیون خاص درخصوص طرح اساسنامه بنیاد مسکن انقلاب اسلامی
۴۴۴ - ۱۳۶۶/۶/۱۹	کمیسیون خاص درخصوص طرح معافیت یک نفر از فرزندان خانواده‌های شهدا، معلولین، اسرا، مفقودالائرها از خدمت وظیفه عمومی
۴۸۲ - ۱۳۶۶/۹/۲۴	کمیسیون خاص وظیفه عمومی درخصوص رد لایحه اصلاح ماده (۱) لایحه قانونی معافیت فارغ‌التحصیلان مراکز تربیت معلم از خدمت زیرپرچم مصوب اردیبهشت‌ماه ۱۳۵۸ شورای انقلاب اسلامی
۴۹۵ - ۱۳۶۶/۱۰/۲۴	کمیسیون خاص درخصوص لایحه واگذاری سهام مجتمع صنعتی گوشت لرستان به بانک ملی
۳۵۰ - ۱۳۶۵/۹/۲۵	کمیسیون خاص درخصوص لایحه اهداف و وظایف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
۴۰۰ - ۱۳۶۶/۲/۱۳	کمیسیون خاص رسیدگی به لایحه بخش تعاونی اقتصاد
۱۳۲ - ۱۳۶۴/۲/۲۴	کمیسیون خاص درخصوص طرح احیا و واگذاری اراضی مزروعی

کمیسیون‌های مشترک

برخلاف مجلس اول که در آن تعداد کمیسیون‌های مشترک به مراتب بیشتر از کمیسیون‌های ویژه و خاص بود، در دوره دوم شمار کمیسیون‌های مشترک کمتر از تعداد کمیسیون‌های ویژه است. موضوع کمیسیون‌های مشترک بیشتر شامل موضوعات اداری، استخدامی و اجتماعی بوده‌اند.

جدول ۱۰. کمیسیون‌های مشترک دوره دوم مجلس شورای اسلامی

ردیف	جلسه و تاریخ	عنوان
۱	۱۳۶۴/۴/۲۵ - ۱۵۸	کمیسیون مشترک جهت رسیدگی به طرح هیئت‌های رسیدگی به تخلفات اداری
۲	۱۳۶۵/۱۲/۱۴ - ۳۷۸	کمیسیون مشترک بررسی و تصویب طرح آیین‌نامه استخدامی کارگزاران مجلس
۳	۱۳۶۶/۸/۲۱ - ۴۶۸	کمیسیون مشترک بررسی و تصویب طرح قانونی آیین‌نامه استخدامی دیوان محاسبات
۴	۱۳۶۵/۷/۲۹ - ۳۲۸	کمیسیون مشترک درخصوص طرح واگذاری زمین‌های بایر و دایر که بعد از انقلاب به صورت کشت موقت در اختیار کشاورزان قرار گرفته است

۲-۳. مجلس سوم

کمیسیون‌های ویژه

در دوره سوم مجلس شورای اسلامی در مجموع ۱۱ موضوع به کمیسیون ویژه یا خاص ارجاع شده است. دغدغه اصلی این دوره از مجلس با توجه به پایان جنگ تحمیلی، مسئله جهاد سازندگی بود. لذا یکی از مهمترین موضوعات واگذار شده به کمیسیون ویژه یا خاص موضوعات عمرانی مربوط به تفکیک و تعیین وظایف بخش آب و کشاورزی و لایحه تفکیک وظایف وزارتخانه‌های کشاورزی و جهاد سازندگی بود. این دوره از مجلس در عرصه فرهنگی و آموزشی نیز به صورت ویژه عمل کرده است. موضوعاتی نظیر بررسی اساسنامه صندوق‌های رفاه دانشجویان، اساسنامه کتابخانه ملی ایران، تشکیل شورای عالی فرهنگ جمهوری اسلامی ایران و رد لایحه راجع به تشکیل شورای عالی فرهنگ جمهوری اسلامی ایران از جمله این موضوعات است. اقدام ویژه درخصوص لایحه عملیات بانکی بدون ربا و نیز تشکیل سازمان پزشکی قانونی از دیگر موضوعات است.

جدول ۱۱. کمیسیون‌های ویژه دوره سوم مجلس شورای اسلامی

عنوان	جلسه و تاریخ
کمیسیون خاص درخصوص طرح قانونی اتمام مدت مأموریت نمایندگان مجلس در شوراها و مجامع مختلف در پایان هر دوره نمایندگی	۱۴۱ - ۱۳۶۸/۶/۱۵
کمیسیون خاص طرح قانونی بخش تعاونی اقتصاد جمهوری اسلامی ایران اعاده شده از شورای نگهبان	۱۷۶ - ۱۳۶۸/۹/۱۴
کمیسیون خاص درخصوص طرح قانونی اساسنامه صندوق‌های رفاه دانشجویان	۲۴۱ - ۱۳۶۹/۳/۸
کمیسیون خاص درخصوص طرح قانونی اساسنامه کتابخانه ملی ایران	۱۵۴ - ۱۳۶۸/۷/۲۳
کمیسیون ویژه درخصوص لایحه عملیات بانکی بدون ربا (بهره)	۴۷۷ - ۱۳۶۲/۳/۲۲
کمیسیون خاص درخصوص لایحه تشکیل شورای عالی فرهنگ جمهوری اسلامی ایران	۵۱ - ۱۳۶۷/۸/۲۲
کمیسیون خاص درخصوص رد لایحه راجع به تشکیل شورای عالی فرهنگ جمهوری اسلامی ایران	۱۳۰ - ۱۳۶۸/۵/۲۵
کمیسیون خاص درخصوص طرح قانونی تفکیک و تعیین وظایف بخش آب و کشاورزی	۲۳۶ - ۱۳۶۹/۶/۲۶
کمیسیون خاص درخصوص لایحه تفکیک وظایف وزارتخانه‌های کشاورزی و جهاد سازندگی	۲۶۰ - ۱۳۶۹/۵/۳۰
کمیسیون خاص درخصوص طرح قانونی اصلاح تبصره «۱۹» قانون برنامه اول توسعه اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۱/۱۳۶۸/۱۱ مجلس شورای اسلامی	۳۷۱ - ۱۳۷۰/۳/۷
کمیسیون خاص لایحه تشکیل سازمان پزشکی قانونی کشور	۴۲۲ - ۱۳۷۰/۸/۲۶

جدول ۱۲. کمیسیون‌های مشترک دوره سوم مجلس شورای اسلامی

عنوان	جلسه و تاریخ ارائه گزارش	ردیف
کمیسیون مشترک درخصوص لایحه وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین	۲۱۱ - ۱۳۶۸/۱۲/۱۳	۱
کمیسیون مشترک درخصوص طرح نحوه معاینه پزشکی مشمولان خدمت وظیفه عمومی	۱۴۷ - ۱۳۶۸/۷/۴	۲
کمیسیون مشترک درخصوص رد طرح الحاق یک ماده به عنوان ماده مکرر به قانون خدمت وظیفه عمومی	۱۵۴ - ۱۳۶۸/۷/۲۳	۳
کمیسیون مشترک درخصوص طرح تفسیر تبصره «۳۵» قانون بودجه سال ۱۳۶۸ کل کشور	۲۰۳ - ۱۳۶۸/۱۱/۱۱	۴
کمیسیون مشترک درخصوص لایحه ادغام ژاندارمری، کمیته و شهربانی و تشکیل نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران	۲۴۰ - ۱۳۶۹-۳-۶	۵
کمیسیون مشترک درخصوص رد طرح الحاق چند تبصره به مواد (۲۱) و (۳۳) قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۸/۱۲/۱۶	۲۷۲ - ۱۳۶۹/۲/۲۷	۶
کمیسیون مشترک درخصوص رد لایحه مستثنا شدن شرکت‌های دولتی از شمول مواد (۳۱) و (۹۰) قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶/۶/۱	۳۶۴ - ۱۳۷۱/۲/۱۸	۷

ردیف	جلسه و تاریخ ارائه گزارش	عنوان
۸	۱۱۳۷۱/۱۰/۱-۴۳۸	کمیسیون مشترک در خصوص طرح تعیین وضعیت خدمتی محافظین نمایندگان مجلس شورای اسلامی
۹	۱۳۷۰/۱۰/۸-۴۴۱	کمیسیون مشترک در خصوص رد طرح قانونی ضرورت فروش واحدهای مسکونی و باغات مازاد افراد توسط دولت به افراد بی‌مسکن در کشور

۲-۴. مجلس چهارم

در دوره چهارم مجلس برخلاف سایر ادوار گذشته صرفاً یک کمیسیون ویژه تشکیل شد. ظاهراً در این دوره از مجلس طرح‌ها و لوایح بیشتر از طریق کمیسیون مشترک مورد بررسی و تصویب قرار گرفته است. در این دوره ۲۶ مورد کمیسیون مشترک تشکیل شد که در قیاس با مجالس قبل و مجالس بعدی رقم کم‌نظیری است و دوره چهارم از این حیث بعد از مجلس اول در مقام دوم قرار دارد. به نظر می‌رسد علت اینکه چرا در این دوره کمیسیون ویژه یا خاص تشکیل نشده است، شاید در درجه اول این باشد که در این دوره اکثر موضوعات مطروحه در مجلس یا دارای آنچنان اهمیتی نبوده‌اند که اقدام ویژه را ضرورت بخشند یا به نحوی با کمیسیون‌های تخصصی مرتبط بوده و لذا برای بررسی و تصویب آنها از کمیسیون مشترک استفاده شده است.

تنها کمیسیون ویژه‌ای که در این دوره تشکیل یافته است کمیسیون رسیدگی به لایحه چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری صنعتی است.

جدول ۱۳. کمیسیون‌های ویژه دوره چهارم مجلس شورای اسلامی

جلسه و تاریخ	عنوان
۱۳۷۱/۹/۸ - ۵۲	کمیسیون خاص در خصوص لایحه چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری، صنعتی جمهوری اسلامی ایران

جدول ۱۴. کمیسیون‌های مشترک دوره چهارم مجلس شورای اسلامی

ردیف	جلسه و تاریخ ارائه گزارش	عنوان
۱	۲۵ - ۱۳۷۱/۶/۱۵	کمیسیون مشترک درخصوص لایحه افزایش نصاب‌های مربوط به لازم‌الاجرا بودن قراردادهای عادی بین شرکت دخانیات و سازمان چای کشور با توتون‌کاران و تنباکوکاران و چای‌کاران
۲	۲۷ مورخه ۱۳۷۱/۶/۱۸	کمیسیون مشترک درخصوص طرح حمایت قضایی از بسیج
۳	۳۴ مورخه ۱۳۷۱/۷/۱۲	کمیسیون مشترک درخصوص طرح تعیین وضعیت خدمتی محافظین نمایندگان مجلس
۴	۴۶ مورخه ۱۳۷۱/۸/۲۴	کمیسیون مشترک درخصوص لایحه نحوه تأثیر سوابق خدمت غیردولتی در احتساب حقوق بازنشستگی و وظیفه و مستمری کارکنان دولت
۵	۴۶ مورخه ۱۳۷۱/۸/۲۴	کمیسیون مشترک لایحه چگونگی محاسبه و دریافت حقوق گمرکی، سود بازرگانی و مالیات خودروسواری، وانت، مینی بوس، اتوبوس و کامیون وارداتی ساخت داخل
۶	۶۲ مورخه ۱۳۷۱/۱۰/۶	کمیسیون مشترک درخصوص طرح قانونی صندوق رفاه دانشجویان
۷	۶۹ مورخه ۱۳۷۱/۱۰/۲۹	کمیسیون مشترک درخصوص رد لایحه تسری قانون کار و تأمین اجتماعی به شرکت سهامی داروپخش و مستثنا شدن آن از شمول قانون محاسبات عمومی کشور
۸	۷۲ مورخه ۱۳۷۱/۱۰/۲۹	کمیسیون مشترک درخصوص لایحه افزایش نصاب مربوط به لازم‌الاجرا بودن قراردادهای عادی بین سازمان چای کشور با چای‌کاران
۹	۸۶ مورخه ۱۳۷۱/۱۲/۲	کمیسیون مشترک درخصوص طرح قانونی صندوق رفاه دانشجویان
۱۰	۱۰۵ مورخه ۱۳۷۲/۲/۱۴	کمیسیون مشترک درخصوص طرح قانونی ادغام وزارتخانه‌های صنایع - صنایع سنگین و معادن و فلزات و تشکیل وزارت صنایع و معادن
۱۱	۱۱۰ مورخه ۱۳۷۲/۲/۲۶	کمیسیون مشترک درخصوص طرح استخدامی کارکنان مجلس شورای اسلامی
۱۲	۱۳۲ مورخه ۱۳۷۲/۵/۱۰	کمیسیون مشترک درخصوص طرح اصلاح تبصره «۱» ماده (۳) قانون اعزام دانشجو به خارج از کشور
۱۳	۱۹۰ مورخه ۱۳۷۲/۱۱/۶	کمیسیون مشترک درخصوص رد طرح اصلاح قانون شهرداری‌ها
۱۴	۱۹۱ مورخه ۱۳۷۲/۱۱/۹	کمیسیون مشترک بررسی لایحه بودجه سال ۱۳۷۳ کل کشور
۱۵	۲۱۰ مورخه ۱۳۷۳/۱/۱۵	کمیسیون مشترک درخصوص لایحه نظام بیمه خدمات درمانی کشور
۱۶	۲۲۶ مورخه ۱۳۷۳/۲/۲۸	کمیسیون مشترک درخصوص لایحه استخدامی وزارت اطلاعات
۱۷	۲۵۶ مورخه ۱۳۷۳/۷/۳	کمیسیون مشترک درخصوص طرح الحاق یک بند به تبصره «۵۵» قانون بودجه سال ۱۳۷۳ کل کشور
۱۸	۲۵۶ مورخه ۱۳۷۳/۷/۳	کمیسیون مشترک درخصوص لایحه اصلاح بند «ه» تبصره «۳» قانون بودجه سال ۱۳۷۳ کل کشور
۱۹	۳۲۰ مورخه ۱۳۷۴/۱/۲۱	کمیسیون مشترک لایحه اساسنامه شرکت سهامی خاص خدمات هوایی پست و مخابرات پیام
۲۰	۳۳۶ - ۱۳۷۴/۳/۹	کمیسیون مشترک در مورد طرح تغییر نظام پذیرش دانشجو برای دوره‌های دکترای حرفه‌ای

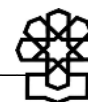
ردیف	جلسه و تاریخ ارائه گزارش	عنوان
۲۱	۳۵۳ مورخه ۱۳۷۴/۵/۳	کمیسیون مشترک در مورد لایحه تأسیس شرکت پالایش و پتروشیمی خون کشور
۲۲	۳۶۱ مورخه ۱۳۷۴/۶/۲۶	کمیسیون مشترک در مورد لایحه تأسیس شرکت سهامی خاص مخابرات داده‌های ایران
۲۳	۳۶۴ مورخه ۱۳۷۴/۷/۹	کمیسیون مشترک در مورد طرح اصلاح موادی از قانون اساسنامه جمعیت هلال احمر
۲۴	۳۶۷ مورخه ۱۳۷۴/۷/۱۶	کمیسیون مشترک طرح یک‌فوریتی تبدیل وضع نیروهای حق‌التدریسی وزارت آموزش و پرورش
۲۵	۴۱۰ مورخه ۱۳۷۵/۱/۱۵	کمیسیون مشترک در مورد رد طرح اصلاح بند «الف» تبصره «۴۷» قانون بودجه سال ۱۳۶۴ کل کشور
۲۶	۴۱۰ مورخه ۱۳۷۵/۱/۱۵	کمیسیون مشترک در مورد رد طرح کاهش قیمت کودهای شیمیایی و سموم و تأمین کسری اعتبارات مربوط به عمران روستاها

۵-۲. مجلس پنجم

به حق باید از مجلس پنجم شورای اسلامی به‌عنوان یکی از پرکارترین و ثمربخش‌ترین ادوار مجلس یاد کرد. موضوع زمانی اهمیت می‌یابد که ملاحظه می‌شود این مجلس کار تدوین و تصویب آیین‌نامه داخلی جدید و از همه مهمتر وظیفه اصلاح کمیسیون‌های تخصصی مجلس را به نحو احسن به انجام می‌رساند هر چند که عملاً فرصتی برای اعمال تغییرات حاصله باقی نمی‌ماند. از لحاظ کمیسیون‌های ویژه و خاص مجموعاً ۲۲ موضوع دارای اهمیت و حساسیت بوده و به کمیسیون ویژه ارجاع شده است که در جدول ۱۵ به آنها اشاره شده است.

جدول ۱۵. کمیسیون‌های ویژه دوره پنجم مجلس شورای اسلامی

جلسه و تاریخ	عنوان
۴۰ - ۱۳۷۵/۸/۲۲	کمیسیون خاص در مورد رد طرح ادغام وزارتین جهادسازندگی و کشاورزی
۴۱ - ۱۳۷۵/۸/۲۳	کمیسیون خاص طرح دوفوریتی چگونگی اجرای نظام جدید آموزشی و پرورشی متوسطه
۵۷ - ۱۳۷۵/۱۰/۱۲	کمیسیون خاص درخصوص لایحه موافقتنامه همکاری‌های فرهنگی، آموزشی و علمی بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت اوکراین
۶۹ - ۱۳۷۵/۱۱/۹	کمیسیون خاص لایحه الحاق بندهای «۱۲» و «۱۱» به قانون فهرست نهادها و مؤسسات عمومی غیردولتی
۹۵ - ۱۳۷۶/۳/۷	کمیسیون خاص لایحه استفاده وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی از مشمولان خدمت وظیفه عمومی در زمان صلح

عنوان	جلسه و تاریخ
کمیسیون خاص در مورد رد طرح الحاق سازمان مرکزی تعاون روستایی به وزارت تعاون	۹۹ - ۱۳۷۶/۳/۲۰
کمیسیون خاص در مورد طرح تشکیل شورای عالی اشتغال	۱۲۲ - ۱۳۷۶/۶/۱۶
کمیسیون خاص در مورد لایحه اساسنامه بنیاد شهید انقلاب اسلامی	۱۴۳ - ۱۳۷۶/۸/۲۰
کمیسیون خاص در مورد لایحه استفساریه راجع به شمول حکم موضوع ماده واحده قانون تعیین مرجع تصویب یا اصلاح و تغییر اساسنامه شرکت‌ها و مؤسسات تابعه وزارتخانه‌ها به سازمان‌های مناطق آزاد تجاری - صنعتی	۱۴۴ - ۱۳۷۶/۸/۲۱
کمیسیون خاص در مورد طرح تأسیس وزارت تربیت بدنی و ورزش و جوانان	۱۸۸ - ۱۳۷۷/۲/۱۳
کمیسیون خاص در مورد رد طرح جلوگیری از تمرکز و توسعه امکانات شهرهای بزرگ	۱۸۸ - ۱۳۷۷/۲/۱۳
کمیسیون خاص در مورد طرح یک‌مرحله‌ای نمودن آزمون سراسری	۲۰۸ - ۱۳۷۷/۵/۱۸
کمیسیون خاص در خصوص اصلاح لایحه اصلاح قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی	۲۶۸ - ۱۳۷۸/۱/۱۸
کمیسیون خاص در مورد رد طرح واگذاری منافع و تخلیه اماکن، غرف و دکه‌های واقع در مراکز اقامتی و مراکز سیاحتی و تفریحی تحت نظارت و سرپرستی بنیاد مستضعفان و جانبازان و بنیاد شهید انقلاب اسلامی و سازمان ایرانگردی و جهانگردی	۲۲۸ - ۱۳۷۷/۸/۲۰
کمیسیون خاص در مورد طرح آموزش و گسترش بسیج دانشجویی	۲۲۸ - ۱۳۷۷/۸/۲۰
کمیسیون خاص در مورد طرح اصلاح تبصره «۲۸» قانون بودجه سال ۱۳۷۷ کل کشور	۲۳۳ - ۱۳۷۷/۹/۱۴
کمیسیون خاص در مورد طرح یک‌فوریتی تسریع در برقی‌کردن موتور چاه‌های کشاورزی	۲۸۵ - ۱۳۷۸/۱۳/۱۲
کمیسیون خاص در مورد طرح یک فوریتی برخورداری منطقه ویژه اقتصادی - انرژی پارس از امتیازات قانون مناطق آزاد تجاری - صنعتی	۳۱۵ - ۱۳۷۸/۷/۲۰
کمیسیون خاص در مورد طرح ایجاد منطقه آزاد تجاری بندر آستارا	۳۴۳ - ۱۳۷۸/۹/۲۹
کمیسیون خاص در مورد طرح مربوط به واگذاری منافع و تخلیه اماکن، غرف و دکه‌های واقع در مراکز اقامتی و مراکز سیاحتی و تفریحی تحت نظارت و سرپرستی بنیاد مستضعفان و جانبازان و بنیاد شهید انقلاب اسلامی و سازمان ایرانگردی و جهانگردی	۳۵۷ - ۱۳۷۸/۱۲/۳
کمیسیون خاص در مورد لایحه طرح بند «۲» ماده (۸۴) قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین	۳۵۹ - ۱۳۷۸/۱۲/۸
کمیسیون خاص در مورد طرح اصلاح پاره‌ای از مقررات مربوط به حقوق بازنشستگی بانوان شاغل، خانواده‌ها و سایر کارکنان	۳۶۰ - ۱۳۷۸/۱۲/۱۰

همچنین در دوره مجلس پنجم ۱۹ مورد کمیسیون مشترک تشکیل شد که از مهمترین آنها می‌توان به کمیسیون مشترک جهت بررسی طرح اصلاح قانون مطبوعات، لایحه تأسیس شرکت

پالایش و پژوهش خون کشور و طرح ایجاد سازمان نظام پرستاری جمهوری اسلامی ایران اشاره داشت.

جدول ۱۶. کمیسیون‌های مشترک دوره پنجم مجلس شورای اسلامی

ردیف	جلسه و تاریخ ارائه گزارش	عنوان
۱	۱۳۷۵/۶/۲۱ - ۲۰	کمیسیون مشترک تصویب اساسنامه تفصیلی کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی
۲	۱۳۷۵/۸/۹ - ۳۵	کمیسیون مشترک درخصوص لایحه تأسیس شرکت پالایش و پژوهش خون کشور
۳	۱۳۷۵/۸/۱۳ - ۳۶	کمیسیون مشترک درخصوص لایحه اصلاح لایحه قانونی راجع به تشکیل سازمان بهزیستی کشور مصوب ۱۳۵۹
۴	۱۳۷۶/۱/۱۷ - ۸۲	کمیسیون مشترک در مورد لایحه تنفیذ مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی درخصوص ترکیب هیئت امنای دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی
۵	۱۳۷۶/۵/۵ - ۱۰۹	کمیسیون مشترک در مورد طرح اصلاح ماده (۴۴) قانون دیوان محاسبات کشور
۶	۱۳۷۶/۵/۱۵ مورخه	کمیسیون مشترک در مورد رد طرح اصلاح ترکیب هیئت مدیره سازمان تأمین اجتماعی
۷	۱۳۷۶/۶/۱۹ مورخه	کمیسیون مشترک در مورد لایحه اجازه تأسیس شرکت تعمیراتی لکوموتیو
۸	۱۳۷۶/۸/۲۰ مورخه	کمیسیون مشترک در مورد طرح لغو موارد مصرف قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین
۹	۱۷۷ مورخه ۱۳۷۶/۱۲/۱۳	کمیسیون مشترک در مورد طرح تعیین درصد از کارافتادگی دارندگان معافیت‌های پزشکی
۱۰	۱۷۷ مورخه ۱۳۷۶/۱۲/۱۳	کمیسیون مشترک در مورد لایحه اصلاح ماده (۶) اساسنامه نهضت سوادآموزی
۱۱	۱۳۷۷/۱/۲۳ مورخه	کمیسیون مشترک در مورد لایحه اجازه پرداخت کمک‌های مالی هدایتی و حمایتی توسط وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به اشخاص حقیقی و حقوقی غیردولتی
۱۲	۱۳۷۷/۲/۱۳ مورخه	کمیسیون مشترک در مورد طرح عدم ممنوعیت استخدام دارندگان معافیت پزشکی
۱۳	۱۳۷۷/۳/۲۶ مورخه	کمیسیون مشترک در مورد رد طرح اصلاح قانون معلمان، پزشکان و پیراپزشکان و وظیفه
۱۴	۱۳۷۷/۵/۲۵ مورخه	کمیسیون مشترک در مورد رد طرح تحقیق در آگاهی‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای اجتماعی فرهنگی جامعه ایران
۱۵	۱۳۷۷/۷/۱۵ مورخه	کمیسیون مشترک در مورد لایحه اساسنامه شرکت سهامی نمایشگاه‌های بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران
۱۶	۱۳۷۸/۴/۱۳ مورخه	کمیسیون مشترک در مورد طرح اصلاح قانون مطبوعات
۱۷	۱۳۷۸/۷/۲۱ مورخه	کمیسیون مشترک امور قضایی و حقوقی و سیاست خارجه در مورد طرح صلاحیت محاکم دادگستری جمهوری اسلامی ایران برای رسیدگی به برخی دعاوی مدنی علیه دولت‌های خارجی

ردیف	جلسه و تاریخ ارائه گزارش	عنوان
۱۸	۳۸۵ مورخه ۱۳۷۹/۳/۱	کمیسیون مشترک لایحه معافیت مؤسسات انتشاراتی و کتابفروشان از پرداخت مالیات
۱۹	۳۸۶ مورخه ۱۳۷۹/۳/۳	کمیسیون مشترک در مورد طرح ایجاد سازمان نظام پرستاری جمهوری اسلامی ایران

۶-۲. مجلس ششم

در دوره مجلس ششم مجموعاً ۵ کمیسیون ویژه و ۹ کمیسیون مشترک تشکیل شد. در جدول ۱۷ و ۱۸ عناوین این کمیسیون‌ها آورده شده است.

جدول ۱۷. کمیسیون‌های ویژه دوره ششم مجلس شورای اسلامی

جلسه و تاریخ	عنوان
۳۵۷ - ۱۳۸۲/۶/۱۲	کمیسیون ویژه بررسی عملکرد دادگستری و دادستانی عمومی و انقلاب
۴۱۳ - ۱۳۸۳/۱/۲۶	کمیسیون ویژه بررسی ناآرامی‌های اخیر کوی دانشگاه تهران
۱۴۳ - ۱۳۸۰/۷/۴	کمیسیون ویژه بررسی تحولات منطقه و نظارت بر عملکرد دستگاه‌های مسئول
۳۰۲ - ۱۳۸۱/۱۲/۱۱	کمیسیون خاص بررسی بودجه در بند «ح» تبصره «۱۳»
۳۴۷ - ۱۳۸۲/۵/۱۴	کمیسیون خاص بررسی لایحه مبارزه با جرم پولشویی

جدول ۱۸. کمیسیون‌های مشترک دوره ششم مجلس شورای اسلامی

ردیف	جلسه و تاریخ ارائه گزارش	عنوان
۱	۳۰۷ مورخه ۱۳۸۱/۱۲/۲۵	کمیسیون مشترک در مورد لایحه اصلاح مواد فصل دوم قانون تعیین حدود و وظایف و اختیارات و مسئولیت‌های ریاست جمهوری
۲	۲۱۰ مورخه ۱۳۸۲/۱/۱۹	کمیسیون مشترک لایحه وظایف و اختیارات و تغییر نام وزارت پست و تلگراف و تلفن
۳	۲۱۵ مورخه ۱۳۸۲/۱/۳۱	کمیسیون مشترک در مورد لایحه ساختار نظام تأمین اجتماعی کشور
۴	۲۲۱ مورخه ۱۳۸۲/۲/۲۳	کمیسیون مشترک در مورد لایحه تشکیل سازمان میراث فرهنگی و گردشگری
۵	۳۴۵ مورخه ۱۳۸۲/۵/۸	کمیسیون مشترک در مورد لایحه مبارزه با جرم پولشویی
۶	۴۵ مورخه ۱۳۷۹/۸/۱۸	کمیسیون مشترک در مورد لایحه تمرکز امور صنعت و معدن و تشکیل وزارت صنایع معادن
۷	۴۹ مورخه ۱۳۷۹/۹/۶	کمیسیون مشترک در مورد لایحه یک‌فوریتی تمرکز امور کشاورزی، دام، عمران و توسعه روستایی و تشکیل وزارت کشاورزی و جهاد سازندگی
۸	۱۰۲ مورخه ۱۳۸۰/۲/۹	کمیسیون مشترک در مورد طرح نحوه تأثیر سوابق منتقله بر سازمان تأمین اجتماعی برای استفاده از مزایای مقرر در قانون تأمین اجتماعی
۹	۲۹۴ مورخه ۱۳۸۲/۱۱/۵	کمیسیون مشترک در مورد لایحه استخدامی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران

۲-۷. مجلس هفتم

طی دوره مجلس هفتم، کشور با ثبات و آرامش توأم بوده است. از اواخر دوره هفتم مجلس آرام آرام مسائل و معضلات اقتصادی رونمایی می‌شوند. افزایش غیرقانونی قیمت‌ها یکی از این مسائل است. عمده‌ترین کار و اقدام ویژه مجلس هفتم رتق و فتق مسائل مرتبط با اصل چهارم و چهارم قانون اساسی و مطرح شدن خصوصی‌سازی است. بدین مناسبت در این دوره دو کمیسیون ویژه برای بررسی این موضوع شکل گرفتند: در این زمان مسئله ابلاغ سیاست‌های کلی نظام در اجرای اصل چهارم و چهارم قانون اساسی مطرح بود. بخش عمده‌ای از آن یعنی بندهای «الف»، «ب»، «د» و «ه» یک سال و نیم قبل توسط مقام معظم رهبری ابلاغ شد بند «ج» نیز که محدوده سیاست‌های اصل چهارم و چهارم مخصوصاً صنایع و معادن صدر اصل چهارم و چهارم، نحوه واگذاری آنها، شرایط، الزامات و این قبیل مسائل را شامل می‌شود بعد به رؤسای سه قوه و مجمع تشخیص مصلحت نظام برای نظارت ابلاغ شد. لذا در جلسه علنی شماره ۲۴۲ مورخه ۱۳۸۵/۵/۱ تقاضای عده‌ای از نمایندگان براساس ماده (۵۹) آیین‌نامه مبنی بر تشکیل کمیسیون ویژه‌ای جهت بررسی بند «ج» اصل چهارم و چهارم قانون اساسی به تصویب رسید.^۱

کمیسیون دیگری در ارتباط با اصل چهارم و چهارم قانون اساسی با عنوان کمیسیون ویژه بررسی الزامات اجرایی سیاست‌های کلی اصل چهارم و چهارم قانون اساسی نیز دقیقاً در همین راستا شکل گرفته است. در این دوره مجموعاً ۳ کمیسیون ویژه و ۴ کمیسیون مشترک تشکیل یافته است. از مهمترین کمیسیون‌های مشترک می‌توان به کمیسیون مشترک رسیدگی به لایحه مدیریت خدمات کشوری و لایحه مبارزه با پولشویی اشاره کرد.

جدول ۱۹. کمیسیون‌های ویژه دوره هفتم مجلس شورای اسلامی

عنوان	جلسه و تاریخ
کمیسیون ویژه بررسی بند «ج» اصل چهارم و چهارم قانون اساسی	۱۳۸۵/۵/۱ - ۲۴۲
کمیسیون ویژه بررسی الزامات اجرایی سیاست‌های کلی اصل چهارم و چهارم قانون اساسی	۱۳۸۵/۵/۳۰ - ۲۴۹
کمیسیون ویژه بررسی افزایش غیرقانونی قیمت‌ها (جلسه)	۱۳۸۲/۸/۵ - ۴۲

۱. مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی، روزنامه رسمی کشور، شماره ۱۷۹۰۲.

جدول ۲۰. کمیسیون‌های مشترک دوره هفتم مجلس شورای اسلامی

ردیف	جلسه و تاریخ ارائه گزارش	عنوان
۱	۱۵۴ مورخه ۱۳۸۴/۷/۲۷	کمیسیون مشترک رسیدگی به لایحه مدیریت خدمات کشوری
۲	۷۶ مورخه ۱۳۸۳/۱۱/۲۵	کمیسیون مشترک در مورد لایحه یک‌فوریتی اجازه اجرای موافقتنامه پروانه شبکه و خدمات ارتباطات سیار
۳	۱۵۶ مورخه ۱۳۸۴/۸/۱۰	کمیسیون مشترک در مورد لایحه مبارزه با جرم پولشویی
۴	۴۱۳ مورخه ۱۳۸۷/۱/۲۱	کمیسیون مشترک در مورد رد لایحه یک‌فوریتی الحاق موادی به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت

۸-۲. مجلس هشتم

دوره هشتم مجلس که به نحو شگرف با موضوعات اقتصادی و مدیریت اقتصادی عجین و درگیر شده است، مجموعاً ۴ موضوع که همگی با اقتصاد در ارتباطند به کمیسیون ویژه ارجاع شده است. با توجه به شفاف و روشن بودن اهمیت اصل چهل‌وچهارم قانون اساسی و عنایات ویژه رهبر معظم انقلاب و مجمع تشخیص مصلحت که در مجلس هفتم منجر به تصویب قانونی در این زمینه شد، از طرف دیگر نظر بر اینکه تنها تصویب قانون برای تحقق اهداف مورد نظر در اصل چهل‌وچهارم قانون اساسی کافی به نظر نمی‌رسد و بر مجلس است که برای بهره‌گیری بهتر از منافع این اصل از قانون اساسی، بر فرآیند اجرای قانون مورد نظارت مستمر به عمل آورد، لذا به نظر مجلس هشتم تشکیل کمیسیونی برای نظارت و پیگیری بر اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل‌وچهارم قانون اساسی لازم و ضروری به نظر می‌رسید. مجلس هشتم بر این باور بود که سیاست‌های کلی اصل چهل‌وچهارم قانون اساسی به شکل مناسب و آن‌طور که باید و شاید، اجرا نشده است.

جدول ۲۱. کمیسیون‌های ویژه مجلس هشتم

جلسه و تاریخ	عنوان
۸۱ - ۱۳۸۸/۱/۱۹	کمیسیون ویژه نظارت و پیگیری اجرای اصل چهل‌وچهارم قانون اساسی
۳۰۲ - ۱۳۹۰/۲/۱۵	کمیسیون ویژه جهاد اقتصادی
۱۲ - ۱۳۸۷/۴/۱۶	کمیسیون ویژه بررسی طرح تحول اقتصادی
۵۵ - ۱۳۸۷/۱۰/۱۰	کمیسیون ویژه هدفمند کردن یارانه‌ها

در این دوره علاوه بر کمیسیون‌های ویژه، ۵ مورد نیز کمیسیون مشترک تشکیل شد که از مهمترین و تأثیرگذارترین آنها می‌توان به کمیسیون مشترک رسیدگی به طرح انتزاع وظایف و اختیارات بخش کشاورزی، طرح نظارت مجلس بر امور نمایندگان و لایحه تجارت اشاره کرد.

جدول ۲۲. کمیسیون‌های مشترک دوره هشتم مجلس شورای اسلامی

ردیف	جلسه و تاریخ ارائه گزارش	عنوان
۱	۱۳۹۱/۲/۲۳-۴۶۴	کمیسیون مشترک نحوه اجرای بند «ب» ماده (۳۴) قانون برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه و جزء «۳» بند «۴۵» قانون بودجه سال ۱۳۹۱ کل کشور
۲	۱۳۹۰/۹/۱۸-۲۸۹	کمیسیون مشترک رسیدگی به طرح انتزاع وظایف و اختیارات بخش کشاورزی
۳	۱۳۹۱/۲/۲۰- ۴۶۳	کمیسیون مشترک رسیدگی به طرح نظارت مجلس بر امور نمایندگان
۴	۱۳۸۹/۴/۱۴-۱۵۵	کمیسیون مشترک رسیدگی به طرح چک
۵	۱۳۸۹/۱۱/۱۹-۱۷۸	کمیسیون مشترک رسیدگی به لایحه تجارت

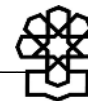
۲-۹. مجلس نهم

در دوره نهم مجلس کمیسیونی برای حمایت از تولیدات داخلی و سرمایه گذاری در داخل کشور و حمایت و توسعه بخش خصوصی و همچنین نظارت بر عملکرد اصل چهل و چهارم قانون اساسی کمیسیون ویژه حمایت از تولید ملی و نظارت بر اجرای اصل چهل و چهارم قانون اساسی شکل گرفت. این تنها کمیسیون ویژه در مجلس نهم تا اجلاس اول بوده است.

در جلسه علنی ۱۵ مورخه ۱۳۹۱/۴/۴ با تقاضای عده‌ای از نمایندگان کمیسیون ویژه حمایت از تولید ملی و نظارت بر اجرای اصل چهل و چهارم قانون اساسی تشکیل شد. در عبارات نمایندگان موافق تشکیل این کمیسیون این چنین آمده است: برای اینکه براساس سند چشم‌انداز بتوانیم رتبه اول اقتصاد منطقه را در اختیار بگیریم و همچنین برنامه‌های عدالت‌محور رهبری را محقق کنیم، لازم است به صورت تخصصی با موضوع برخورد کنیم. به این منظور راهی جز حمایت از تولید و رفع موانع سرمایه‌گذاری و اجرای کامل سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی نداریم. تجربه خوبی که از تشکیل کمیسیون‌های ویژه در مجلس هشتم کسب شده و با توجه به نتایج خوب حاصل از تشکیل کمیسیون ویژه طرح تحول اقتصادی و نظارت و پیگیری اصل چهل و چهارم قانون اساسی در مجالس گذشته تشکیل کمیسیون ویژه حمایت از تولید ملی تناقضی با کار کمیسیون‌های تخصصی ندارد.

جدول ۲۳. کمیسیون‌های ویژه دوره نهم مجلس شورای اسلامی

جلسه و تاریخ	عنوان
۱۵ - ۱۳۹۱/۴/۴	کمیسیون ویژه حمایت از تولید ملی و نظارت بر اجرای اصل چهل و چهارم قانون اساسی

تعداد کمیسیون‌های مشترک در مجلس نهم نیز دو مورد بوده است که در جدول ۲۳ به آنها اشاره شده است.

جدول ۲۴. کمیسیون‌های مشترک دوره نهم مجلس شورای اسلامی

ردیف	جلسه و تاریخ ارائه گزارش	عنوان
۱	۱۳۹۲/۲/۵-۷۸	کمیسیون مشترک رسیدگی به طرح تشکیل سازمان مبارزه با مفاسد اقتصادی
۲	۱۳۹۲/۸/۱۶-۱۱۲	کمیسیون مشترک طرح تأسیس سازمان ملی استاندارد ملی ایران

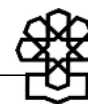
گفتار سوم - جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

برای نیل به یک نتیجه‌گیری جامع از سیر تطور کمیسیون‌های مجلس و همچنین جمع‌بندی مطالب حاصل از این گزارش باید ابعاد سه‌گانه زیر روشن شود:

الف) ارزیابی و تحلیل سیر تطور کمیسیون‌های مجلس

همچنان که در مطالب فوق عنوان شد، ساختارشناسی مجلس شورای اسلامی از لحاظ شکل کمیسیون‌ها دائمی - تخصصی در طی ۹ دوره مجلس به دو مرحله تقسیم می‌شود: مرحله اول در واقع برهه گذر از نظام شاهنشاهی و تأسیس و تثبیت نظام جمهوری اسلامی است. مجلس اول تا پایان اجلاس دوم خود بجز تشکیل چند مورد کمیسیون تخصصی که مسائل انقلاب اقتضای آن را داشت، همان ترکیب و ساختار کمیسیونی قبل از انقلاب را حفظ کرده بود و چاره‌ای نیز برای آن وجود نداشت. اما تقریباً در اوایل اجلاس سوم کار تدوین آیین‌نامه داخلی جدید آغاز شد و پس از تصویب آن، ساختار داخلی مجلس با کمیسیون‌های دائمی و تخصصی جدید اعمال شد. این ساختار که البته هم از لحاظ تعداد کمیسیون‌ها و هم از لحاظ حوزه‌های تخصصی تخصیص یافته به آنها دارای اشکال بود، بجز چند اصلاح مختصر تا آغاز کار مجلس ششم اعمال و حفظ شد. مرحله دوم قدری بغرنج و مشکل است. مجلس پنجم طلایه‌دار تدوین و تصویب آیین‌نامه داخلی جدید و ایجاد ساختار کمیسیونی نوین بود و توانست کمیسیون‌های تخصصی جدید را البته قدری با دشواری و با دخالت مجمع تشخیص مصلحت نظام به خوبی به انجام برساند. لکن این اقدام در واقع «به نام مجلس پنجم و به کام مجلس ششم» بود. در آیین‌نامه داخلی جدید تغییرات عمده‌ای در کمیسیون‌های تخصصی صورت گرفت و بسیاری از کمیسیون‌ها در همدیگر ادغام یا حذف شدند و

حتی کمیسیون نوپا و جدیدی که در مجلس پنجم تأسیس شده بود، یعنی کمیسیون «زنان، خانواده و جوانان» حذف شد. به نظر می‌رسد ادغام کمیسیون‌های تخصصی در همدیگر و سیاست کاهش تعداد آنها با این گفتمان قابل توجیه است که کار قانونگذاری مجلس شورای اسلامی دیگر اشباع شده و مجلس باید به سمت سیاستگذاری و نظارت متمایل شود. قرار نیست که هرگونه تغییر در امور اجرایی و تشکیل سازمان اجرایی در ساختار قوه مجریه، به تناسب آن کمیسیونی در داخل مجلس تأسیس شود. این‌گونه تغییرات و تقسیم‌بندی‌ها بین دستگاه‌های اجرایی ذات مسائل اجرایی است و با کار قانونگذاری و سیاستگذاری و نظارت منطبق نیست. فی‌المثل «امر اجتماعی» در ذات خود می‌تواند مسائل اجرایی بیشتری نظیر امور اداری، استخدامی، کار، رفاه، تأمین اجتماعی، بیمه، و... را شامل شود و نیازی به شکل‌گیری کمیسیون جداگانه برای هر یک از آنها نیست. ارتقای عملکرد مجلس شورای اسلامی با تغییر در ساختارهای داخلی آن محقق می‌شود. این تغییرات می‌تواند منعبث از تحولات داخلی و خارجی و نیز تأثیرگذار بر تحولات مذکور باشد. بررسی سیر تحولات کشور و شکل‌گیری و تغییر در کمیسیون‌ها می‌تواند به شناخت دقیق‌تر عملکرد مجلس در قبال تحولات کشور کمک کند. بی‌تردید بهره‌گیری از ساختار پارلمانی دیگر کشورها و استفاده از تجربیات آنها طی سال‌های گذشته و نیز مطالعات پژوهشی درخصوص عملکرد کمیسیون‌ها که غالباً از طریق مرکز پژوهش‌های مجلس ارائه شده است، در تدوین و شکل‌گیری کمیسیون‌ها و تغییر در ساختار مجلس تأثیرگذار بوده است. هرچه تخصصی‌تر شدن کمیسیون‌ها و نیز بهره‌گیری از نمایندگان با گرایش‌های علمی و عملی مرتبط با کمیسیون‌ها و نیز وجود روابط اداری منسجم و شفاف در کمیسیون‌ها می‌تواند بر عملکرد آنها تأثیرگذار باشد. با این حال، تغییرات دائمی و پی در پی در ساختار کمیسیون‌ها موجه به نظر نمی‌رسد. اگر مسائل جدید در کشور پدید آید به نظر می‌رسد به نوعی می‌تواند در چارچوب یکی از ۱۷ کمیسیون دائمی - تخصصی موجود گنجانده شود، اگر چنین نباشد، در این صورت آیین‌نامه داخلی مجلس راهکارهای موجود را پیش رو گذاشته است. اگر موضوعی منطبق با دو یا چند کمیسیون تخصصی باشد در این صورت می‌توان از کمیسیون مشترک استفاده کرد، اما چنانچه مرتبط با هیچ یک از این کمیسیون‌ها نباشد (که بعید است چنین باشد) و یا دارای اهمیت و حساسیت باشد، تشکیل کمیسیون موقتی ویژه یا خاص بهترین راهکار خواهد بود. در جدول ۲۵ تعداد کمیسیون‌های دائمی - تخصصی و موقتی (ویژه و مشترک) به تناسب هر دوره آورده شده است.

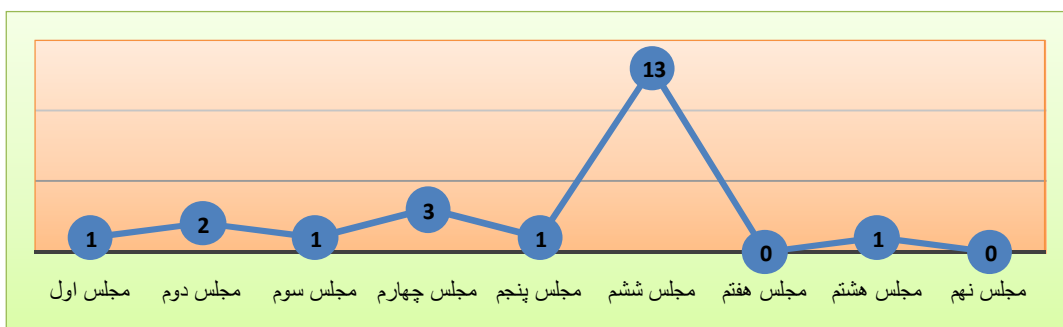
جدول ۲۵. کمیسیون‌های مختلف مجلس شورای اسلامی از دوره اول تا نهم

دوره	تعداد کمیسیون دائمی- تخصصی	تعداد کمیسیون ویژه (خاص)	تعداد کمیسیون مشترک
اول	۲۴	۱۱	۴۱
دوم	۲۶	۱۹	۴
سوم	۲۵	۱۱	۹
چهارم	۲۵	۱	۲۶
پنجم	۲۶	۲۲	۱۹
ششم	۱۶	۵	۹
هفتم	۱۶	۳	۴
هشتم	۱۷	۴	۵
نهم	۱۷	۱	۲

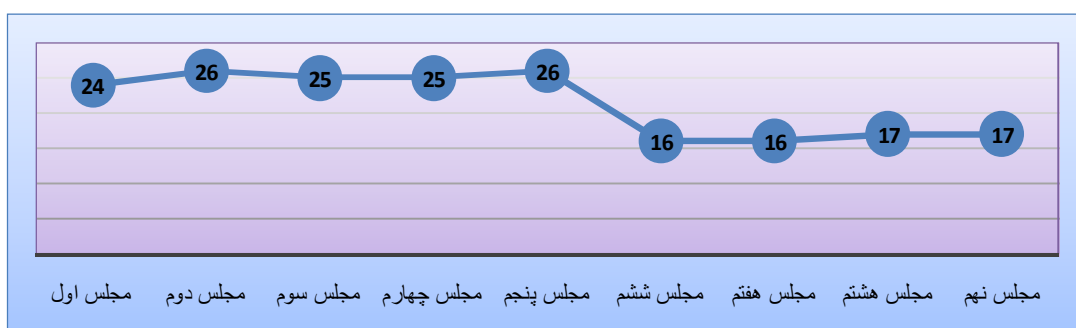
ب) بیشترین تغییر کمیسیون‌های دائمی-تخصصی

اگر از لحاظ میزان تغییرات در عنوان یا شمار کمیسیون‌های تخصصی دقیق شویم در این صورت مجلس ششم (البته به عبارتی مجلس پنجم) بیشترین تغییرات را در این کمیسیون‌ها داشته است در حالی که مجلس هفتم و مجلس نهم (البته تاکنون) مجالسی هستند که هیچ‌گونه تغییراتی در کمیسیون‌های تخصصی ایجاد نکرده‌اند. مجلس اول با اعمال یک تغییر در عنوان کمیسیون اصول هفتادوششم و هشتادوهشتم قانون اساسی و ایجاد کمیسیونی با عنوان کمیسیون رسیدگی به سؤالات، مجلس دوم با دو مورد تفکیک بین کمیسیون‌ها، مجلس سوم با یک مورد ادغام، مجلس چهارم با یک مورد ادغام و یک مورد تغییر عنوان و یک مورد ایجاد کمیسیون جدید، مجلس پنجم با ایجاد یک کمیسیون جدید، مجلس ششم با تغییر چشمگیر در تعداد کمیسیون‌های تخصصی و مجلس هشتم با ایجاد یک کمیسیون جدید هر کدام در تطور کمیسیون‌های تخصصی نقش داشته‌اند.

نمودار ۶. میزان تغییر در کمیسیون‌های دائمی - تخصصی

نمودار ۷. تعداد کمیسیون‌های دائمی تخصصی در ادوار مختلف مجلس

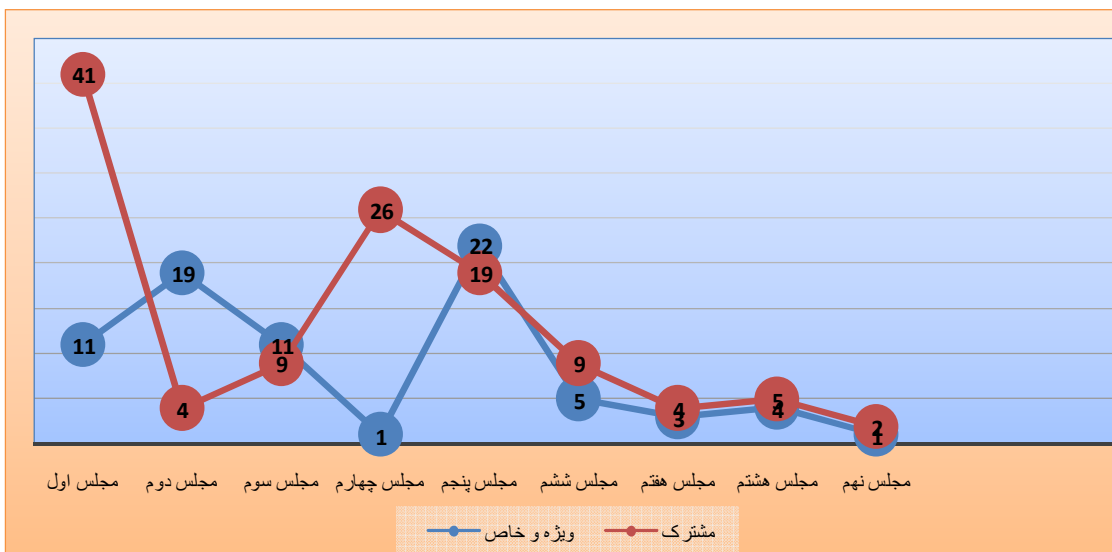
ج) تعیین وضعیت کمیسیون‌های ویژه و مشترک

در مورد کمیسیون ویژه و خاص مجلس پنجم با ۲۲ کمیسیون و مجلس چهارم و نهم هر کدام با ۱ کمیسیون به ترتیب در مقام اول و آخر قرار دارند. مجلس دوم با ۱۹ کمیسیون، مجلس اول و سوم هر کدام با ۱۱ کمیسیون، مجلس ششم با ۵ کمیسیون، مجلس هشتم با ۴ کمیسیون و مجلس هفتم با ۳ کمیسیون در جایگاه‌های بعدی قرار می‌گیرند.

از لحاظ کمیسیون مشترک مجلس اول با ۴۱ کمیسیون و مجلس نهم با ۲ کمیسیون در جایگاه‌های اول و آخر قرار دارند و سایر مجالس نیز به ترتیب نمودار زیر است.

نمودار ۸. وضعیت کمیسیون‌های ویژه و مشترک از دوره اول تا نهم مجلس

منابع و مأخذ

۱. صورت مشروح مذاکرات مجلس، جلسه علنی ۴۰۶ مورخه ۱۳۶۱/۱۰/۲۳، روزنامه رسمی کشور، شماره ۱۱۰۵۵.
۲. صورت مشروح مذاکرات مجلس، جلسه علنی ۵۱ مورخه ۱۳۶۳/۸/۱۷، روزنامه رسمی کشور، شماره ۱۱۵۹۰.
۳. صورت مشروح مذاکرات مجلس، جلسه علنی ۲۸۱ مورخه ۱۳۶۵/۳/۲۰، روزنامه رسمی کشور، شماره ۱۲۰۴۱.
۴. صورت مشروح مذاکرات مجلس، جلسه علنی ۱۴ مورخه ۱۳۶۷/۶/۱۶، روزنامه رسمی کشور، شماره ۱۲۶۴۷.
۵. صورت مشروح مذاکرات مجلس، جلسه علنی ۱۴۷ مورخه ۱۳۷۲/۷/۶، روزنامه رسمی کشور، شماره ۱۴۱۵۸.
۶. مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی، جلسه علنی ۲۶ مورخه ۱۳۷۵/۷/۱۱، روزنامه رسمی کشور، شماره ۱۵۰۴۲.
۷. مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی، جلسه علنی ۲۵۹ مورخه ۱۳۷۷/۱۱/۲۵، روزنامه رسمی کشور، شماره ۱۵۶۵۶.
۸. مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی، روزنامه رسمی کشور، شماره ۱۸۵۲۸.
۹. مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی، روزنامه رسمی کشور، شماره ۱۷۹۰۲.
۱۰. ططری، علی. کمیسیون‌های تخصصی در نخستین مجلس شورای ملی، دانشگاه شهید بهشتی، دو فصلنامه مجله تاریخ ایران، ش ۶۸، تابستان و پاییز ۱۳۹۰.

شماره مسلسل: ۱۳۶۹۷

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: ساختارشناسی مجلس شورای اسلامی (۲) سیر تطور کمیسیون‌ها از دور اول تا نهم مجلس شورای اسلامی

نام دفتر: مطالعات سیاسی (گروه مطالعات پارلمانی)

تهیه و تدوین‌کنندگان: مهدی نژادخلیلی، سیدحسین حسینی

ناظر علمی: مصطفی دلاورپوراقدم

متقاضی: معاونت پژوهش‌های سیاسی - حقوقی

ویراستار ادبی: قاسم میرخانی

واژه‌های کلیدی:

۱. کمیسیون‌های تخصصی

۲. کمیسیون مشترک

۳. کمیسیون‌های خاص

تاریخ انتشار: ۱۳۹۳/۳/۱۲